

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

2496

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՅ

ՊԻՍՈՒՄՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՅ

ՊԵՐԲԵՆԵՆԻՈՅ

4834

ԳՐԵՑ

ՍԱՐԳԱՊԵՏ ՍՐՈՒԱՆՁՏԵԱՆՑ

ՍՊԱՏԱՐԱԿԻՉ Վ. Յ. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ

Կ. ՊՕԼԻՍ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ

ՊԻՆՏՈՆԳՃԻ ԽԱՆ

1884 —

281.6

U-91

2010

ՔՐԻՍՏՈՆԷԱԿԱՆ

2816

ՈՒՍՈՒՄՆ

p. 201.

U-91

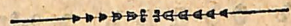
ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ

ՍՈՒՐԲ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

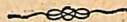
1336

ԳՐԵՑ

ԳԱՐԵԳԻՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ՍՐՈՒԱՆՁՏԵԱՆՑ

Բ. ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՍՐԲԱԳՐԵԱԼ

Կ. ՊՕԼԻՍ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ

Պր. Անուգճի Խան, Թի. 5

— 1884 —

№ 1680/55

33

ЧИТАЛИЩЕ
„КРАСИРАЦ“

Ի ՊՍՏՐԻԱՐՔՈՒԹԵԱՆ

ՏԵԱՌՆ ՏԵԱՌՆ ՆԵՐՍԻՐ

ՄՐԲԱԶԱՆ ԱՐԲԵՊԻՍԿՈՊՈՍԷ

50783 - Կ. Կ.

МЭС. ЧИЛ. ҚР. ҒИМ. АН
Гос. Библиотека
ЗУМП-Арм. ССР
И.М.А. МАШИНА
И. УДУРЛАШУН

36863-66

1240
2196

341

ՀԱՍՏԱՏՎԱԿԱՆ
1985
Պ. ՊՈԼԻՍ

ՀԱՍՏԱՏՎԱԿԱՆ

336

Հայաստանեայց եկեղեցւոյ մանկաւոյն
ՔՐԻՍՏՈՆԷԱԿԱՆ ՈՒՍՄԱՆ սոյն դասագիր-
քըս պատրաստելով, կը յուսամ թէ բա-
ւական դիւրուայց է և կարևոր դա-
սերը կը պարունակէ :

Մանկական բարոյականի պատկանեալ
դաս մը գրինք 'ի սկիզբն գրքուկիս :

Մեզ աւերորդ թուեցաւ դաս մը մա-
նրը մունք ուսմունք զետեղել Քրիստո-
նէականին մէջ, որոյմէ մանուկ ուսանո-
ղըն երբէք բան մը չը հասկնար. այլ
բաւական համարեցանք բուն հաւատոյ
հիմունքը: Քրիստոսի գալտեան հա-
մար Հին Կտակարանէն մի քանի օրինակք
և վկայութիւնք, և ապա Նոր Կտակա-
րանը համառօտել, ընդ որ նաև մաս
մի Հայաստանեայց եկեղեցւոյ պատմու-
թենէն :

Սակայն դասագիրք մը երբէք արժէք
ու արդիւնք չունենար, եթէ ուսուցիչը

զայն բարևոր չը գործածեն յուսումն :

Այս նուիրական ուսումն՝ որ ամէն
ժամանակի մէջ կարևոր է քրիստոնէի հա-
մար, առաւել եւս կարեւորագոյն է 'ի
ներկայս մեր եկեղեցւոյ մանկանց, ուս-
տի եթէ այսու կրցած ենք դոյզն ծա-
ռայութիւն մի ընել, այն շատ է մեզ
համարել վարձատրութիւն :

ՍՐՈՒՍ.ՆՁՏԵՍ.ՆՅ

Գ. Վ.

ՔՐԻՍՏՈՆԷԱԿԱՆ

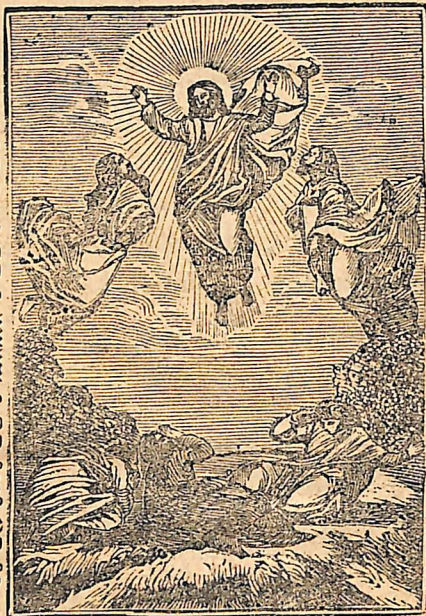
ՈՒՍՈՒՄՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՅ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

Օրհնալ Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս
Ամէն

Հայր մեր որ յերկինս ես, սուրբ ե-
ղիցի անուն քո. եկեսցէ արքայութիւն
քո. եղիցին կամք քո՝ որպէս յերկինս և
յերկրի. զհաց մեր հանապազորդ տուր
մեզ այսօր. թող մեզ զպարտիս մեր,
որպէս և մեք թողումք մերոց պարտա-
պանաց. և մի տանիր զմեզ ՚ի փորձու-
թիւն. այլ փրկեա զմեզ ՚ի չարէ: Զի քո
է արքայութիւն և զօրութիւն և փառք
յաւիտեանս. ամէն:

Եւ ահա երեսեցաւ նոցա Մովսէս
եւ եղիս՝ որ խօսեին ընդ նմա:

ՀԱՐՑ

Քրիստոնեայ ի՞նչ ըսել է :

ՊԱՏԱՍԻԱՆ

Քրիստոսի հաւատացող և անոր պատուէրները պահող ըսել է :

Հ. Քրիստոսի ի՞նչպէս հաւատալու է :

Պ. Քրիստոս Աստուծոյ որդի է, որ մարդոց սիրոյն համար մարդ եղաւ, և մաշդիկ փրկկեց :

Հ. Քրիստոսի պատուէրներն ի՞նչ են :

Պ. Քրիստոս կը պատուիրէ որ մենք սրտով ու հոգևով զԱ.ս.

տուած սիրենք և պաշտենք. կը պատուիրէ որ մենք մեկը մէկ սիրենք ու իրարու օգնենք :

Հ. Քրիստոս իր հաւատացելոց և պատուէր պահողներուն ի՞նչ խոստացած է :

Պ. Քրիստոս խոստացած է Քրիստոնէից որ աշխարհիս մէջ խաղաղ հոգևով պիտի ապրին, և երկնից մէջ անմահութիւն և երջանկութիւն պիտի վայելեն :

Հ. Քրիստոսի որդի Աստուծոյ լինելը ո՞ւր գրուած է :

Պ. Քրիստոսի որդի Աստուծոյ լինելը Աստուածաշունչ Սուրբ Գրքի մէջ գրուած է, որ կ'ըսուի Հին և Նոր կտակարան :

Հ. Քրիստոսի աշխարհ գալէն
առաջ թէ ետքը գրուած է
Աստուածաշունչը :

Պ. Քրիստոսի աշխարհ գալէն
առաջ գրուած է Հին Կտակա-
կարանը սուրբ Մարգարէից
ձեռքով, և Քրիստոսի համ-
բանալէն ետքը գրուած է
Նոր Կտակարանը՝ սուրբ Առա-
քելոց ձեռքով :

Հ. Քրիստոնէի առաջին ուսու-
մըն և դաւանութիւնն ի՞նչ է :

Պ. Ամենասուրբ Երրորդու-
թեան՝ Հօր և Արդւոյ և Հոգ-
ւոյն երկրպագութիւն ընել,
և հաւատալ թէ Աստուած,
ոչինչէ ստեղծեց երկինք և եր-
կիրը և բոլոր արարածները
կամենալով և ըսելով :

Հ. Աստուծոյ անուներ ի՞նչ է :

Պ. ՈՐ էՆ :

Հ. Ուրիշ ի՞նչ անուն կը տրը-
ուի Աստուծոյ :

Պ. Աստուած ողորմած, մար-
դասէր, բարի, արդար, արա-
րիչ, նախախնամող, յաւիտե-
նական, ամենակարող, ամենա-
տես, ևն :

Հ. Աստուած ո՞ւր է :

Պ. Աստուած ամեն ուրեք է,
ամէնը կը տեսնէ, ամէնուն
խորհուրդը և գործը կ'իմանայ,
և ամէնքը կը դատէ :

Հ. Աստուած ե՞րբ կը դատէ
մարդիկները :

Պ. Աստուած թէպէտ աշ-
խարհիս վրայ բարի մարդիկնե-
րը կը վարձատրէ և չարերը կը

պատժէ . բայց բուն դատաստանը աշխարհիս վերջը պիտի ընէ Տէրն մեր Քրիստոս :

Հ. Ի՞նչ պէս պիտի դատէ մեռած մարդիկ :

Պ. Աստուծոյ հրամանաւ բոլոր մեռած մարմինները յարութիւն պիտի առնեն իրենց հողով, և անմահ պիտի մընան արգարները արքայութեան մէջը , մեղաւորները դժոխոց մէջը :

Հ. Եկեղեցւոյ խորհուրդները քանի՞ են :

Պ. Եօթն են . մկրտութիւն , դրոշմ , ապաշխարութիւն , հաղորդութիւն , պսակ ամուսնութեան , ձեռնադրութիւն , օծումն հիւանդաց :

Հ. Ամեն ազգաց եկեղեցիները միենոյն են :

Պ. Այն ազգաց եկեղեցիները որ եօթն խորհուրդ կ'ընդունին՝ միենոյն են , և կը կոչուին՝ մի , սուրբ , ուղղափառ , կաթողիկէ և առաքելական եկեղեցի :

Հ. Եկեղեցին ի՞նչ պաշտօն ունի երկրիս վրայ :

Պ. Եկեղեցին կ'ուսուցանէ հաւատացելոց՝ Աստուծոյ կամքը , կ'ուսուցանէ մեղքերէ ու մոլութիւններէ հեռու կենալ . մեղանչողները ուղղութեան և փրկութեան կը կոչէ , առաքինութիւն կ'ուսուցանէ , և աշխարհիս մէջը երկնից թագաւորութեան պատկերն է .

եկեղեցւոյ որդիք պէտք է լինին արդար, խաղաբարար, բարեգործ, աշխատող, և գիտնական մարդիկ ու ժողովուրդ:

Հ. Որո՞նք են մարդոց գլխաւոր մեղքերը:

Պ. Գլխաւոր մեղքերը եօթն են. հպարտութիւն, նախանձ, բարկութիւն, ծուլութիւն, ազահութիւն, որկրամոլութիւն, բզջախոհութիւն:

Հ. Քրիստոնեայ մանկանց մեղքերն ի՞նչ են:

Պ. Քրիստոնեայ մանուկները կը մեղանչեն եթէ ազօթք չընեն, եթէ իրենց ծնողքը, վարժապետները և իրենցմէ մեծերը չյարգեն: Եթէ մէկը վշտացունեն կամ

լաշուենեն, եթէ նախանձին, եթէ յամառին, եթէ հպարտանան, եթէ աղքատ և խեղ մարդոց վրայ խնդան կամ արհամարհեն: Եթէ ծոյլ լինին, եթէ բարկանան, եթէ գէշ խօսին, եթէ սուտ խօսին, և եթէ իրենց չեղած բանը առանց տիրոջ հրամանին առնեն:

Հ. Այս մեղքերուն դէմ ի՞նչ առաքինութեւններ պէտք են:

Պ. Խոնարհութիւն, եղբայրսիրութիւն, հեղուցութիւն ու համբերութիւն, արիութիւն և աշխատասիրութիւն, ողորմածութիւն և աղքատասիրութիւն, բարեխառնութիւն, զորս ազօթքով խնդրելու ենք յԱստուծոյ:

Հ. Քրիստոնէի վարքն ինչպէս լինելու է :

Պ. Քրիստոնեայն պէտք է աչխարհիս վրայ բարի գործէ, խաղաղ ապրի, կոխու և խռովութիւն չունենայ, իր բարեկամն և իր թշնամին սիրէ :

Հ. Քրիստոնէի խօսքերն ինչպէս լինելու են :

Պ. Քրիստոնեայն պէտք է միշտ ճշմարիտն խօսի, սուտ կամ իրաւ երգում չընէ, երբէք հայհոյութիւն կամ գէշ բառ մը բերնէն չհանէ :

Հ. Քրիստոնեայն ինչպէս աղօթելու է :

Պ. Քրիստոնեայն Աստուծոյ արքայութիւնը և անոր արդարութիւնը պէտք է խնդրէ աչ-

խարհի համար խաղաղութիւն, գերիններու և անտեղ կապեալներու ազատութիւն, և իրեն գէմ մեղանչողներուն թողութիւն խնդրէ :

Հ. Քրիստոնեայն ուր տեղ աղօթելու է :

Պ. Քրիստոնեայն գոնէ ամեն կիւրակի աղօթելու համար սուրբ եկեղեցի երթալու է, բայց պարտաւոր է նաեւ ուր որ լինի՝ հայ ուտելէ առաջ և վերջը աղօթել, իրիկուն քրնանալէն առաջ և առաւօտ արթննալուն պէս աղօթել, երեսը խաչակնքելով և «Հայր մեր որ յերկինս ես» աղօթքըն ըսելով :

Հ. Քրիստոնեայն ինչու հա-

մար այդ աղօթքը պիտի ընէ :

Պ. Քրիստոնեայն աղօթելով
կը գոհանայ Աստուծմէ, որ
իրեն հաց կուտայ և խնամք
կը տանի մեր հոգւոյն և մարմ-
նոյն. գիշերու ցորեկ կը պահ-
պանէ մեզի փորձութիւննե-
րէ :

Հ. Քրիստոս ամէն տղաքնե-
րը կը սիրէ :

Պ. Քրիստոս կը սիրէ և կ'օրհ-
նէ միայն այն տղաքները՝ որ
ծնողաց հնազանդ կը մնան,
մեծերը կը յարգեն, եկեղեցի
կ'երթան, աղօթք կ'ընեն, կար-
գալ գրել կը սիրեն, և գէշ
չեն խօսիր, ու գէշ չեն գոր-
ծեր :

Հ. Քրիստոսի սիրած և օրհ-

նած տղաքները ի՞նչ կը լինին :

Պ. Քրիստոս զով որ սիրէ ու
օրհնէ, անիկայ շատ շնորհալի
և իմաստուն կը լինի, ամէն
մարդէ կը սիրուի, անոր հա-
ցը, հանդերձը, տունը, ըն-
կեր, բարեկամ չը պակսեր. Քր-
րիստոս ամէն բան կուտայ ա-
նոր և կը պահպանէ փորձանք-
ներէ :

Հ. Քրիստոնեայ լինելու նը-
շաններն ի՞նչ են :

Պ. Քրիստոնեայ լինելու նը-
շաններն են քահանայի ձեռքով
մկրտուիլ աւագանի օրհնեալ
ջրով, սուրբ մեռնով օծուիլ,
պատարագի սուրբ հացը և
գինին ճաշակել, որ Քրիստոսի
մարմին և արիւնն է. և եթէ

մեղք գործեք՝ քահանային
խոստովանինք, Աստուծոյ մե-
ղայ ըսենք ու ապաշխարենք :

Հ. Քրիստոնէին մկրտուելը
ինչ խորհուրդ ունի :

Պ. Քրիստոնեայն մկրտուելով
կը լինի որդեգիր Հօր Աստու-
ծոյ :

Հ. Քրիստոնէին սուրբ մեռու-
նով օծուելը ինչ խորհուրդ է :

Պ. Քրիստոնեայն սուրբ մե-
ռոնով օծուելով կը գրոշմուի,
կը կնքուի Սուրբ Հոգւով և
կը զօրանայ հաւատքով :

Հ. Քրիստոնէին սուրբ հաց
և գինին ճաշակելը ինչ խոր-
հուրդ է :

Պ. Քրիստոնեայն սուրբ հաց
և գինին ճաշակելով Քրիստո-

սի կը հաղորդուի, Քրիստոսի
հետ կը միանայ, և ասոր հա-
մար կըսուի Սուրբ Հաղոր-
դութիւն :

Բ. Մ Ա Ս Ն

Հ. Քրիստոնէութեան հաւա-
տոյ հիմն ինչ է :

Պ. Քրիստոնէութեան հաւա-
տոյ հիմն Ամենասուրբ Եր-
րորդութիւնն է. Հայր, Արդի,
և Հոգի Սուրբ, որ մէկ անու-
նով Աստուած կը գաւանինք :

Հ. Հայր, Արդի և Հոգին Սուրբ
անձնաւորութեամբ ալ մի՞ են :

Պ. Այո : Հայր, Արդի, և Հոգին

Սուրբ անձնաւորու թեամբ
զատ են. բայց էու թեամբ, զօ-
րու թեամբ և փառօք մէկ են:

Հ. Աստուած սկիզբն ունի՞:

Պ. Աստուած ոչ սկիզբն ունի
և ոչ վերջ: Աստուած ստեղ-
ծեց ամենայն ինչ. երկինք, եր-
կիր, հրեշտակ, հողի, և այլն:

Հ. Աստուած որո՞ւ համար
ստեղծեց այս աշխարհը:

Պ. Աստուած երկիրը բոլոր
կենդանիներով, պտուղներով,
և երկինքը արեւով, լուսնով ու
աստղերով զարդարուած՝ պատ-
րաստեց մարդոց համար:

Հ. Աստուծոյ ստեղծած առա-
ջին մարդն ո՞վ էր:

Պ. Աստուծոյ ստեղծած առա-
ջին մարդն էր Ադամ, և առա-

ջին կինը՝ Եւայ, որոնք բնակե-
ցուց զրախտին մէջ. ասոնք
էթէ Աստուծոյ հնազանդ մը-
նային, անմահ պիտի մնային:

Հ. Ի՞նչ բրաւ մարդը, և ի՞նչ
եղաւ իւր վիճակը:

Պ. Մարդը Աստուծոյ անհը-
նազանդ գտնուելով՝ անէծք
ստացաւ որ մեռնի. բայց նոյն
օրէն Որդին Աստուած մարդա-
նալու և մարդիկ իրենց մեղքէն
ազատելու խորհուրդը յայտ-
նուեցաւ մարդոյն. Ադամէն
սկսեալ՝ ամէն Աստուածա-
պաշտ սուրբ նահապետները և
մարդարէները յուսով և փա-
փաքով կ'սպասէին այն աւուր:

Հ. Որո՞նք էին առաջին նահա-
պետները:

9. Աստուածապաշտ և սուրբ նահապետներ էին Ադամ և Ազամայ Սեթ որդւոյն սերունդին, որ զգոյշ կեցան Ազամայ չար որդւոյն՝ Կայենի անօրէնու անաստուած վարքէն :

Հ. Ո՛վ էր Նոյ :

9. Սեթայ ցեղէն էր Նոյ նահապետը, որ ընտանեօք և երեք զաւակներով մեկտեղ իր առաքինութեան համար ազատուեցաւ ջրհեղեղէն՝ Աստուծոյ խնամքով տապանի մը մէջ մըտնելով :

Հ. Զրհեղեղէն ետքը եկած նահապետները որո՞նք են :

9. Զրհեղեղէն զկնի երբ մարդիկ նորէն անօրէնութեան և անաստուածութեան մէջ ին-

կան, Աստուած զինքը և իրեն կամքը յայտնեց Աբրահամ նահապետին . Աբրահամու որդին էր Իսահակ նահապետ, և Իսահակայ որդին էր Յակոբ նահապետ, և Յակոբայ որդիք :

Հ. Յակոբ նահապետի սերունդը ո՞ր ազգն է :

9. Յակոբ նահապետի սերունդն է Իսրայէլի կամ Հրէից ազգը, որ Քրիստոսի գալտնէն յառաջ մի միայն Աստուածապաշտ ազգն էր :

Հ. Նահապետաց հաւատքն ի՞նչ էր :

9. Նահապետները որդւոց յորդիս թէ Աստուածապաշտութեան հաւատքը և թէ Որդւոյն Աստուծոյ մարդէ-

ղուծեանը յոյս կ'աւանդէին :

Հ. Աստուած ուրիշ կերպով ալ կը յայտնէ՞ր Քրիստոսի մարդեղուծիւնը :

Պ. Երբեմն երբեմն ևս Աստուծոյ հրեշտակի խօսելով և զանազան օրինակներով, տեսիլքներով և հրաշքներով կը յայտնուէր :

Հ. Ի՞նչպէս :

Պ. Աբրահամ նահապետին իր որդին Իսահակը Աստուծոյ մատաղ ընելը, որ նշան էր Քրիստոսի խաչին վրայ մեռնելուն՝ մարդոց սիրոյն և փրկուծեան համար :

Հ. Յակոբ նահապետին տեսիլքն ի՞նչ էր :

Պ. Յակոբ նահապետը՝ տեսիլք

քի մէջ՝ երկրէս մինչեւ երկինքը սանդուխ մը տեսաւ, որուն գլուխը Աստուած նստած էր, և հրեշտակները սանդուխէն կ'ելլէին կ'իջնէին, և մարդիկ վեր կ'ելլէին, որ նշան էր Քրիստոսի յաշխարհ գալուն, մարդ լինելուն, և մարդիկը յերկինս առաջնորդելուն :

Հ. Մարգարէից գլխաւորն ո՞վ է :

Պ. Մարգարէներուն գլխաւորն է Մովսէս մարգարէն, որ Աստուածաշունչի Հին Կտակարանը գրեց, աշխարհիս ըստեղծմանէն մինչեւ իր օրը միւս մարգարէներն ալ իրենց ժամանակի սլատմուծիւնները գրեցին. և ամենքն ալ Քրիստոսի աշխարհ գալուն վրայ

Կը մարգարեանային :

Հ. Աստուած օրէնքներ տը
ուած էր մարդոց :

Պ. Մարդիկը Քրիստոսի վըր-
կութեան արժանի ընելու հա-
մար Աստուած օրէնքներ տը-
ուած էր, որ գթութեամբ և
արգարութեամբ աշխարհիս
մէջ իրարու հետ վարուէին :

Հ. Ար՞նք են այդ օրէնքները :

Պ. Այս օրէնքներն են Բնա-
կան և Գրական օրէնք : Բնա-
կան օրէնքը մարգու- խդձմը-
տանքն է, որ ամէն մարդ ու-
նի. Գրական օրէնքը Մովսէս
մարգարեի ձեռքով քարե-
տախտակներու վրայ գրուած
Տասնաբանեայ օրէնքն է :

Հ. Բնական օրէնքով ի՞նչ

կ'ուսանի մարդ :

Պ. Բնականապէս մարդս իր
անձին վրայ և բոլոր արարա-
ծոց վրայ նայելով՝ կը ճանչնայ
արարիչ Աստուածը, և Անոր
ներկայութիւնը ամեն տեղ. կը
վախնայ Անոր զօրութենէն,
որ չարերը կը պատժէ, և կ'ա-
պաւինի Անոր ողորմութեանը,
որով իր մեղաց թողութիւն կը
զտնէ :

Հ. Բնական օրինաց բովանդա-
կութիւնը ի՞նչ է :

Պ. Աստուած բնական օրէն-
քով ուսուցած է մարդոց՝ ինչ
որ կ'ուզէ մարդ մը որ ուրիշ-
ները իրեն ընեն, ինքն ալ նոյնը
թող ընէ ուրիշներուն. և ու-
րովհետեւ ոչ որ կ'ուզէ որ ու-

րիչէ մը փնաս կրէ, պէտք է որ ինքն ալ ուրիշի մը չ'փնասէ : Եւ եթէ սխալմամբ մէկի մը փնաս ընէ, պէտք է անոր փոխարէնը վճարէ :

Հ. Տասնաբանեայ օրէնքը ի՞նչ կ'ուսուցանէ :

Պ. Տասնաբանեայ օրէնքով Աստուած կ'ուսուցանէ մարդոց թէ ինչպէս զինքը պաշտելու ենք, և ինչպէս վարուելու են մարդիկ մարդոց հետ :

Հ. Որո՞նք են Տասնաբանեայ օրէնքները :

Պ. Ահաւասիկ .

Ա. Քո Տէր Աստուածը ես եմ. ինձմէ զատ Աստուած չը կայ :

Բ. Փայտէ, մետաղէ, կամ ուրիշ նիւթէ կուռք, սուտ աստուած չչինես չպաշտես :

Գ. Չնչին բաներու համար իմ անունս բերանդ չառնուս, և իմ անունովս երգում չընես :

Դ. Շաբաթ օրը մարմնաւոր գործ չգործես, սուրբ պահես այն օրը :

Ե. Հայրդ ու մայրդ պատուես :

Զ. Մարդ չմեռցնես :

Է. Շնու թիւն չընես :

Ը. Գողու թիւն չընես :

Թ. Սուտ չխօսիս, սուտ վկայու թիւն չտաս :

Ժ. Ուրիշի ունեցածին չցանկանաս :

Հ. Աստուած Իսրայէլացւոց ազգին մասնաւոր ի՞նչ բարիք

ըրած է :

Պ. Իսրայէլացւոց ազգը Եգիպտացւոց Փարաւօն թագաւորին ձեռքի տակ գերի էին և կը չարաչարուին . Աստուած Մովսէս մարգարէի ձեռքով շատ հրաշքներ ըրաւ և իսրայէլացիքը ազատելով տարաւ Աւետեաց երկիրը :

Հ. Ի՞նչ նշան էր այս :

Պ. Այս նշան էր որ Քրիստոս ալ իրեն հաւատացեալները պիտի փրկեր իրենց մեղաց համար ունեցած չարչարանքէն . և անոնց հողիները երկնից արքայութիւնը պիտի տանէր :

Հ. Իսրայէլացիք ի՞նչու Չատկի օրը գառն կ'ուտեն :

Պ. Եգիպտոսէն ելած գիշեր-

նին՝ Աստուած պատուիրեց իսրայէլացւոց որ գառն խորովեն ուտեն , և գառին արիւնը իրենց տուներու դրան ճակատը քսեն . Աստուծոյ հրեշտակը Եգիպտացւոց անդրանիկները նոյն գիշերը ջարգեց , և իսրայէլացւոց դռներուն դառին արեան նշանը տեսնալով , անոնց չմօտեցաւ :

Հ. Ի՞նչ է Չատկիը :

Պ. Այս գառն ուտելու տօնը ամէն տարի կը կատարէին իսրայէլացիք , որ կ'ըսուէր Չատկի , իրենց ազատութեան յիշատակին համար :

Հ. Ի՞նչ նշան էր գառն , գառին արիւնը , և Չատկիը :

Պ. Այս նշան էր որ Քրիստոս

իրբե գառն Աստուծոյ՝ Հրէից
 Չատկին օրը խաչին վրայ իր ա-
 րիւնը պիտի թափէր, և իրեն
 հաւատացեալները իրենց մե-
 զաց գերութենէն պիտի ա-
 զատուէին:

Հ. Ի՞նչ էր խոյի պատարագը:

Պ. Աստուած Մովսէսի ձեռ-
 քով պատուիրած էր Իսրայէ-
 լացւոց, որ տարին մէկ անգամ
 քահանայապետը խոյ մը պա-
 տարագէր Աստուծոյ, և այն
 պատարագածին արիւնը սրսկէր
 բոլոր ժողովրդոց վրայ, որով
 անոնց մեղաց թողութիւն կը
 սրուէր:

Հ. Որո՞ւ օրինակ էր:

Պ. Քրիստոսի օրինակ էր քա-
 հանայապետն, և խոյի պատա-

րագն՝ Քրիստոսի մարմնոց և ար-
 եան խաչին վրայ պատարագ-
 ուելուն, որով բոլոր հաւա-
 տացեալներուն մեղաց թողու-
 թիւն բաշխեց:

Հ. Դաւիթ և Սողոմոն ո՞վ էին:

Պ. Դաւիթ մարգարէն շատ
 Աստուածասէր լինելով, Աստ-
 ուած խոստացաւ անոր որ Քր-
 իստոս անոր ցեղէն ծնանի:
 Եւ Դաւթի որդին Սողոմոն ի-
 մաստութեամբ և խաղաղա-
 սիրութեամբ՝ օրինակ էր Քր-
 իստոսի:

Հ. Մարգարէները ի՞նչ կը գը-
 րէին և կը քարոզէին:

Պ. Ամէն մարգարէները բա-
 ցարձակ կը քարոզէին և կը
 գրէին Աստուծոյ որդւոյն Քր-

—

րիստոսի մարդանայը, անոր Ս. Կուսէն ծնանիլը, անոր Աւետարանը, անոր հրաշքները, անոր խաչուիլը, մեռնիլը, թաղուիլը, յարութիւն առնելը, և երկինք համբառնալը:

Հ. Քրիստոսի ծնանելու ժամանակն երբ էր:

Պ. Հրէից ազգէն թագաւոր ու իշխան վերջացած էին, և Երուսաղէմ ու բոլոր Հրէից երկիրները ինկած էր Հռովմայեցւոց իշխանութեանը տակ: Ահա այս ժամանակն էր որ Քրիստոս պիտի ծնանէր, վասրնզի մարգարէները այնպէս գուշակած էին:

Հ. Քրիստոսի մօր ծնողքը ո՞ր էին:

Պ. Գաւիթ մարգարէի գեղէն Յովակիմ և իւր կին Աննայ բարիպաշտ և արդար էին. բայց զաւակ չունէին. շատ աղօթք և ողորմութիւն կ'ընէին և կ'աղաչէին որ Ստուած իրենց բարի զաւակ մը շնորհէ. Ստուած պարգևեց անոնց շնորհալի դուստր մը Մարիամ, և երբոր երեք տարեկան եղաւ Մարիամ՝ ծնողքը տարին նուիրեցին անիկայ Ստուծոյ տաճարին:

Հ. Ի՞նչպէս սնաւ Մարիամ Կոյսն:

Պ. Մարիամ Աստուծոյ տա-
ճարին մէջ կրթուելով՝ ուսաւ
Աստուածաշունչ սուրբ գիր-
քը. յաճախ կը կարդար Մար-
գարեից ըսածները Քրիստոսի
աշխարհ գալուն վրայ, և անոր
սիրով լեցուած կը փափաքէր
որ արժանի լինի Քրիստոսը տես-
նելու, և ուխտեց որ կոյս մնայ:

Հ. Ի՞նչ վարք ունէր Մարի-
ամ Սուրբ Կոյսն:

Պ. Մարիամ Կոյսը ամէն առա-
քինու թիւններ ունէր, և հոգ-
ւով ու մարմնով սուրբ և հեղ-
էր. ուստի Աստուած անիկայ
ընտրեց արժանապէս իրեն
մայր:

Հ. Ո՞ւր կը բնակէր Մարիամ
Սուրբ Կոյսն:

Պ. Նազարէթ քաղաքի մէջ կը
բնակէր ծերունի և բարե-
պաշտ Յովսէփ, որ Դաւիթ
թագաւորի ցեղէն էր: Ասի-
կա եղաւ պաշտպան Սուրբ
Կոյս Մարիամին, և իբրեւ
իրեն խօսեցեայք տարաւ իր
տունը: Սուրբ Կուսին ծնողք
մեռած էին:

Հ. Սուրբ Կոյսն ինչով կ'ըզ-
բաղէր Յովսէփայ տանը մէջ:

Պ. Սուրբ Կոյս Մարիամ Յով-
սէփայ տան մէջ հնազանդու-
թեամբ և գործունէութեամբ
կ'աշխատէր, և իր աղօթքն ու
Աստուածաշունչի ընթերցու-
մըն ամէն օր կը շարունակէր:

Հ. Սուրբ Կոյսն ի՞նչպէս ող-
ջոյն ընդունեց հրեշտակէն:

Պ. Օր մը յանկարծ տեսաւ որ Գաբրիէլ հրեշտակն իրեն եկաւ, ողջոյն տուաւ. և կ'ըսէր. « Ուրախ լեր, բերկրեալ լըզ, Տէր ընդ քեզ. դու պիտի որդի ծնանիս, և անոր անունը Փրկիչ պիտի դնես »:

Հ. Սուրբ Կոյսն մէկէն ընդունեց հրեշտակին ողջոյնը:

Պ. Սուրբ Կոյսը պատասխանեց հրեշտակին. Ես կոյս եմ, ամուսին չունիմ. ի՞նչպէս զաւակ կ'ունենամ: Եւ հրեշտակը ըսաւ Սուրբ Կուսին. « Հոգին սուրբ եկեսցէ 'ի քեզ, և զօրութիւն Բարձրելոյն հովանի լինի 'ի վերայ քո, և քեզմէ ծնածը որդի Աստուծոյ է »:

Հ. Սուրբ Կոյսն ինչպէս յղա-

ցաւ զՔրիստոս:

Պ. Երբոր Սուրբ Կոյսը պատասխանեց թէ՛ « Աստուծոյ ազախինն եմ ես. իրեն կամքը թող լինի », անմիջապէս Որդին Աստուծոյ Սուրբ Կուսին արգանդն իջնալով մարմին առաւ Հոգւոյն Սրբոյ ներգործութեամբ:

Հ. Գաբրիէլ հրեշտակն ուրիշ բան յայտնեց Սուրբ Կուսին:

Պ. Գաբրիէլ հրեշտակը Սուրբ Կոյս Մարիամին աւետիս տալէն վեց ամիս յառաջ երեցած էր Զաքարիա քահանայապետին Աստուծոյ կողմանէ և ըսած էր որ անոր ամուլ ու պառաւ կինը Եղիսաբեթ պիտի յղանայ ու շնորհալի զաւակ մը

պիտի ծնանի. Զաքարիա չհա-
ւատալով՝ լեզուն կապուած
էր. իսկ Եղիսաբեթ յղի էր =
Այս բանը հրեշտակն յայտնեց
Սուրբ Կոյս Մարիամին :

Հ. Եղիսաբեթ ինչպէս ըն-
դունեց Սուրբ Կուսին այցե-
լուծիւնը :

Պ. Սուրբ Կոյսն այցելուծեան
գնաց Եղիսաբեթին, որ իրեն
ազգական էր. և երբ ներս մը-
տաւ՝ Եղիսաբեթ բերկրու-
ծեամբ և Հոգւով Սրբով լե-
ցուած օրհնութիւններ կար-
գաց Սուրբ Կուսին. «Մայր
Տեառն իմոյ» կոչեց անիկայ, և
յայտնեց թէ իր արգանդին
մէջ Յօհաննէսը խաղալով կ'եր-
կըրպագէր Քրիստոսի, որ էր

յարգանդի Մարիամ Սուրբ
Կուսին :

Հ. Յովհաննու ծննդեան
տեն ի՞նչ հրաշք եղաւ :

Պ. Սուրբ Կոյսն Մարիամ Նա-
ղարէթ դարձած էր, երբ Յօ-
հաննէս ծնաւ. ութ օր ետքը՝
մանկան անունը կոչելուն օրը,
Զաքարիայի լեզուն բացուե-
ցաւ, և Սուրբ Հոգւով խօ-
սեցաւ իր մանկան համար թէ
«Մարգարէ Բարձրելոյն պիտի
լինի, և Քրիստոսի առջեւէն
ընթանայ, քարոզելով ժողո-
վրդեան սիրտերը պիտի պատ-
րաստէ Քրիստոսը ճանչնալու
և անոր հաւատալու համար» :

Հ. Հրէից կարծիքն ինչպէս էր
Քրիստոսի ծննդեան նկատ-

ճամբ :

Պ. Սուս ամէն հրաշալի յայտնութեանց հետ՝ արդէն մարգարէից գրածներուն ևս նայելով, Հրէայք գիտէին թէ Քրիստոսի աշխարհ գալուն ժամանակը հասած էր, սակայն անոնք կը կարծէին թէ հզօր թագաւորի պէս պիտի յայտնուի, և Հրէից ազգը մարմնաւորապէս պիտի ազատէր օտար ազգաց իշխանութեան ձեռքէն :

Հ. Ինչո՞ւ Սուրբ Կոյսը Նազարէթէն Բեթլէհէմ եկաւ :

Պ. Հռովմայեցւոց Օգոստոս կայսրը այն օրերը հրաման հանած էր որ աշխարհագիր ընեն. ուստի հարկ էր որ ամէն մարդ

իրեն հայրենի տունը և քաղաքը երթար և իր անունը գրել տար : Յովսէփ և Սուրբ Կոյսն որովհետեւ Դաւիթ թագաւորի ցեղէն էին, Նազարէթէն եկան Բեթլէհէմ քաղաքը. վասն զի այն էր իրենց հայրենիքը՝ Դաւիթին քաղաքը :

Հ. Ո՞ւր ծնաւ Քրիստոս :

Պ. Դաւիթի ցեղէն շատերը կային ամենքն ևս հոն ժողովուրած, մեծ բազմութիւն կար Բեթլէհէմի մէջ, ուստի տուները և իջևանները չէին բաւեր. Յովսէփ և Մարիամ Կոյսն չկրցան իրենց իջևան մը գտնալ. մանաւանդ աղքատ էին. ստիպուեցան գիշերը ոչ խարաց քարայրի մը մէջ աղա-

ներ. այն տեղը ծնաւ Քրիստոս,
զոր խանձարրով պատեց Աստ-
ուածածին և դրաւ անասնոց
քարէ մուրին մէջը յարդե-
րուն և խոտերուն վրայ:

Հ. Քրիստոսի ծննդեան ժա-
մուն ի՞նչ հրաշք եղաւ:

Պ. Նոյն գիշերը Բեթլէհէմի
հովիւները դաշտին մէջը ի-
րենց ոչխարները կը պահպա-
նէին և արթուն էին, տեսան
յանկարճ որ երկինքէն մեծ լոյս
մը ծագեցաւ և հրեշտակ մը
իրենց քով երեւցաւ. զարհու-
րեցան հովիւները, բայց հրեշ-
տակն ըսաւ անոնց. «Մի վախ-
նաք, աւետիս ձեզ, Փրկիչը
ծնաւ. գնացէք Բեթլէհէմ, և
պիտի տեսնաք նորածին մա-

նուկը խանձարրով պատած
մուսրին մէջը դրած. նա է Աս-
տուծոյ Օծեալն. և աշխարհի
Փրկիչն:

Հ. Ուրիշ ի՞նչ հրաշք եղաւ:

Պ. Քրիստոսի ծննունդը աւե-
լի հռչակելու համար՝ նոր ու-
լուսաւոր աստղ մը երեւցաւ

Երկինքը՝ Արեւելեան կողմը, ե-
րեք մոգ թագաւորներ արե-

ւելքէն եկան Երուսաղէմ աւտոյին նայելով, և Բեթլէհէմի մուսուրին մէջ գտնալով նոր ծնած Քրիստոս մանուկը Աստուածածնին գիրկը, երկրպագութիւն ըրին և ընծաներ մատուցին ոսկի, զըմուռս, և խունկ:

Հ. Ինչո՞ւ Աստուածածին ըզՔրիստոս տաճարը տարաւ:

Պ. Աստուած Մովսէս մարգարէի ձեռքով օրէնք դրած էր որ ամէն առ ջինեկ արու զաւակը ծնանելէն քառասուն օր ետքը Երուսաղէմայ տաճարը տանին Աստուծոյ նուիրեն. և նորէն ետ առնուն իրենց մանուկը՝ մէկ տարեկան գառ մը կամ զոյգ մը աղաւնի ընծայել

լով տաճարին. Աստուածածին այս օրէնքը կատարելու համար՝ Քրիստոսը տաճարը տարաւ, որ կ'ըսուի Քառասնօրեայ ընծայումն, կամ Տեառն ընդ առաջ. և աղքատ լինելով՝ զոյգ մը աղաւնի տարաւ տաճարին:

Հ. Միմէօն ծերունին ո՞վ էր:

Պ. Տաճարին մէջն էր Միմէօն ծերունին, որ փափաղանօք և

ազօթքով խընդրած էր յԱստուծոյ որպէս զի չմեռնի մինչեւ Քրիստոսը իր աչօք տեսնէ. ելաւ Քրիստոսի դիմաց, և Աստուածածնի գրկէն առնելով մանուկն իւր գիրկը, համբուրեց :

Հ. Միմէօն ծերուկնին ի՞նչ խօսեցաւ :

Պ. Հոգեւոր Ուրախութեամբ լցուած ըսաւ. «Տէր, հիմայ թող մեռնիմ, որովհետեւ իմ աչքս տեսաւ Փրկիչն Քրիստոս, որ հեթանոսաց լոյսն է». Սուրբ Աստուածածնի ալ դառնալով ըսաւ. «Շատ վիշտեր պիտի կրես գու. և քո Աստուած մանուկ Քրիստոսին անունով շատեր պիտի կորսուին, և շատեր

պիտի փրկուին » :

Հ. Բեթլէհէմի մանուկները ինչո՞ւ կոտորել տուաւ Հերովդէս :

Պ. Հրէից Թագաւոր Հերովդէս այլազգին՝ Մոգերէն իմացաւ Քրիստոսի ծնանիլը. և պատուիրեց որ իրենք երկրպագելէն զկնի, դառնան անոր ալ պատմէն. բայց Աստուծոյ հրեշտակը մոգերուն ուրիշ ճամբայ մը ցոյց տուաւ, գնացին. Հերովդէս նեղացաւ մոգերուն վրայ, և մտածելով թէ Քրիստոս Հրէից Թագաւոր պիտի լինի, ուզեց սպաննել տալ, բայց չէր գիտէր թէ ո՞րն էր, ուստի հրաման ըրաւ, և Բեթլէհէմի մէջ եղած երկու տարեկանէն մինչև նոյն օրը ծնած

մանուկները կոտորեցին, կարծեց թէ Քրիստոս ալ անոնց հետ սպանուեցաւ :

Հ. Քրիստոս ի՛նչպէս ազատուեցաւ Հերովդէսի կոտորածէն :

Պ. Աստուծոյ հրեշտակը յառաջուց Յովսէփին ըսած էր, որ ելնէ առնու Քրիստոսը և Աստուածածինը և փախչի Եգիպտոս. որով չկրցաւ Հերովդէս սպանել զՔրիստոս. և հոն կեցան, մինչև Հերովդէս մեռաւ. հրեշտակի աղգարարութեամբ վերադարձան ապա Եգիպտոսէն և բնակեցան Նազարէթ քաղաքը :

Հ. Քրիստոս տասն երկու տարեկան հասակին մէջ ի՛նչպէս

զարմացոյց Հրէից վարդապետները :

Պ. Քրիստոսի մայրն և Յովսէփ ամէն տարի տօնի օրերը Նազարէթէն կուգային Երուսաղէմի տաճարը ուխտ ընելու. Քրիստոս ալ իրենց հետ կը բերէին : Տասներկու տարու էր, երբ նոյն տարին ևս եկան տաճարը, դնաց Քրիստոս նրատաւ տաճարին մէջը և Հրէից վարդապետներուն հետ կը խօսէր և կը վիճէր Սուրբ Գրոց վրայ. և որովհետեւ անոնք կը կարծէին թէ Յովսէփի տղան է, ուստի կը զարմանային թէ՛ առանց դաս առնելու ի՛նչպէս գիտէ այս բաները, այս փոքրիկ հասակին մէջը :

Հ. Յօհաննէսի վարքն ի՞նչպէս էր:

Պ. Զաքարիայի և Եղիսարեթի որդին Յօհաննէս՝ Հրէաստանի անապատին մէջը ճգնաւորութեամբ մեծցած էր. արդար և սուրբ էր. անոր կերակուրը վայրի մեղր էր և մարախ, և անոր հագուստը՝ ուղտի բուրդ էր: Հոգւով Սրբով լի՝ մարդարէ էր, որ կը քարոզէր մարդոց իրենց մեղքերէն դառնալ, ապաշխարել, մկրտուիլ, Քրիստոսի հաւատալ, և փրկուիլ:

Հ. Քրիստոս երբ եկաւ Յօհաննէսէն մկրտուելու:

Պ. Յօհաննէս Յորդանան գետի եզերքը կը քարոզէր, շատ մարդիկ կուգային կը խոստովանէին ու կը մկրտուէին. և իրեն աշակերտներ ունէր: Մինչև երեսուն տարեկան եղաւ Քրիստոս Աստուածածնի բով Յովսէփայ տանը մէջ կը բնակէր, այժմ եկաւ Յովհաննէսէն մկրտուելու, որով և իր

Աստուածու թիւնը ամէնուն
յայտնուեցաւ :

Հ. Յօհաննու վկայութիւնն
ի նչ էր Քրիստոսի համար :

Պ. Յօհաննէս Մկրտիչ՝ Քրիս-
տոսի համար վկայեց ըսելով .
« Ահա՛ գառն Աստուծոյ, որ
բառնայ զմեզս աշխարհի » :
Յօհաննէսէն ուրիշ անգամ ևս
հարցուցեր էին թէ՛ դու չե՞ս
Քրիստոս . պատասխաններ էր
թէ՛ « չէ . Քրիստոս եկած է .
ձեր մէջն է . ես անոր ծառայն
եմ » : Յօհաննէս չուղեց մկր-
տել Քրիստոսը, ըսելով . « Պէտք
է ես քեզմէ մկրտուիմ » . Բայց
ապա Յիսուսի խօսքով յանձն
առաւ մկրտել :

Հ. Քրիստոսի մկրտութեան

ժամուն ի՞նչ հրաշք եղաւ :

Պ. Քրիստոսի մկրտութեան
ժամուն երկինք բացուեցաւ,
Սուրբ Հոգին Աստուած աղաւ-
նիի կերպարանքով Քրիստոսի
վրայ իջաւ, և երկինքէն Հօր
Աստուծոյ ձայնը լսուեցաւ,
որ կ'ըսէր, « Դա իմ սիրելի որ-
դին է, ազոր մտիկ ըրէք » :

Այս է սուրբ Երրորդու-
թեան յայտնութիւնը, և Քրի-
ստոսի՝ Որդի Աստուծոյ լի-
նելուն վկայութիւնը, այսինքն
Աստուածայայտնութիւնը :

Հ. Քրիստոսի մկրտուիլը ի՞նչ
խորհուրդ ունէր :

Պ. Քրիստոս մկրտուելով հաս-
տատեց թէ Յօհաննէս Մկր-
տիչի հաստատած այս կարգն

կամ խորհուրդն Աստուծոյ
կամքովն է. և Առաքելոց պատ-
ուիրեց որ ամէն նորահաւատ
քրիստոնեայները ջրով մկրտեն
յանուն Ամենասուրբ Երրոր-
դութեան Հօր և Արդւոյ և
Հոգւոյն Սրբոյ, ինչպէս որ
Յորդանանու վրայ յայտնուե-
ցաւ :

Հ. Քրիստոս երբ և ինչպէս
փորձուեցաւ սատանայէն :

Պ. Քրիստոս՝ մկրտուելէն ետ-
քը Անապատը գնաց առանձին.
և քառասուն օր ծով պահեց.
և երբոր անօթեցաւ, սատա-
նան եկաւ և փորձելու համար
ըսաւ անոր. «Թէ որ դու Աս-
տուծոյ որդի ես, ըսէ թող
այս քարերը հաց լինին» :

Հ. Քրիստոս ինչ պատահա-
նեց սատանային :

Պ. Քրիստոս թեպէտ կարող
էր ընել, բայց սատանային
խօսքը մերժելու համար, և
մարդոց Աստուածախրու-
թիւն ուսուցանելու համար՝
պատասխանեց. «Մարդը մի-
նակ հացով չապրիւր, այլ Աս-
տուծոյ խօսքերով և կամքով
կրնայ ապրիլ» : Այս մենք մի-
նակ հաց ուտելու համար ըս-
տեղծուած չենք :

Հ. Քրիստոսի երկրորդ փոր-
ձութիւնն ինչ էր :

Պ. Սատանան լերան մը վրա-
յէն Քրիստոսի ցուցնելով աշ-
խարհիս բոլոր թագաւորու-
թեանց ճոխութիւնը և փափ-

կութիւնը, ըսաւ անոր. «Թէ որ ինձի երկրպագութիւն ընես, այսինքն Աստուած ուրանալով՝ ինձի պաշտես ու իմ համքս կատարես, այս ամէնը քեզի կուտամ»:

Հ. Քրիստոս ի՞նչ պատասխանեց սատանային:

Պ. Քրիստոս՝ սատանան յանդիմանելով, և մարդոց ուսուցանելու համար թէ պէտք չէ երկրաւոր և անդաւոր մեծութեանց համար՝ իբե՛նց Աստուածն ուրանան՝ պատասխանեց անոր. «Մարդ պէտք է միայն իբե՛ն Սրբոյն Աստուածը պաշտէ, և անոր երկրպագութիւն ընէ»:

Հ. Քրիստոսի երրորդ փորձու-

թիւնն ի՞նչ էր:

Պ. Սատանան առաջարկեց Քրիստոսի որ Երուսաղէմի բարձր աշտարակէն զինքը վարձգէ, եթէ որդի Աստուծոյ է՝ անոր վնաս մը չ'ընիր, որովհետեւ հրեշտակներ պիտի պահպանեն զինքը:

Հ. Քրիստոս ի՞նչ պատասխանեց սատանային:

Պ. Քրիստոս՝ սատանան կըշտամբելով, և մարդիկը խրատելու համար թէ պէտք չէ հաւատացեալ մը Աստուած փորձելու համար այսպիսի աննպատակ բանի համար հրաշք սպասէ, պատասխանեց անոր, «Պէտք չէ մարդ իր Աստուածը փորձէ»,:

Հ. Քրիստոսի փորձութեան
վերջն ինչ եղաւ :

Պ. Սատանան ամօթով մեկ-
նեցաւ . և հրեշտակները ժողով
եկան և կը ծառայէին Քրիստո-
սի : Դարձաւ Քրիստոս անա-
պատէն , և սկսաւ ժողովըր-
դեան մէջը շրջել և Աւետա-
րանը քարոզել :

Հ. Քրիստոս աշակերտներ ու-
նեցա՞ւ :

Պ. Քրիստոսի Աւետարանին
հաւատացողները՝ Քրիստոսի
աշակերտ կ'ըսուէին . անոնցմէ
երկուսասան հոգի ընտրեց Քր-
իստոս որ միշտ իրեն հետ
շրջին , և զանոնք անուանեց
Առաքեալ . ասոնք աղքատ , ան-
ուսումն , բայց հոգւով ու

սրտով բարի մարդիկէր էին :

Հ. Քրիստոսի Առաքելոց ա-
նուաները ինչ էին :

Պ. Ահա անոնց անուաները .
Պետրոս , Անդրէաս , Յակոբոս ,
Յովհաննէս , Փիլիպպոս , Բար-
դուղիմէոս , Թովմաս , Մատ-
թէոս , Յակոբոս Ալփեան , Թա-
դէոս , Սիմօն Կանանացի և Յու-
զա Իսկարիովացի :

Հ. Քրիստոս ինչպէս կը քա-
րոզէր Աստուած պաշտելը :

ЦИТАЛИЦЕ
„КРАСИРАЦ“

Պ. Քրիստոս կը քարոզէր որ

մարդիկ իրենց Արարիչ Աստուածը ճանչնան, անոր հաւատան, և անոր երկրպագութիւն ընեն հոգւով և ճշմարտութեամբ, ու չէ թէ միայն արտաքին ձեւերով պաշտեն ու մտքով և գաղտնի գործքով հակառակն ընեն:

Հ. Քրիստոս ինչպէս կը քարոզէր Հօր, Իւր, և Սուրբ Հոգւոյն Աստուածութիւնը:

Պ. Քրիստոս կը քարոզէր որ հաւատան թէ Հօր Աստուծոյ որդին է ինքն, և մարդոց սիրոյն և փրկութեան համար մարմին առած է: Կը քարոզէր թէ Սուրբ Հոգին՝ Աստուած է և Հօր Աստուծոյ հաւասար. պէտք է հաւատան և երկիր.

պագանեն մարդիկ Որդւոյն Աստուծոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ: Եւ այս ըսածները կը հաստատէր երբ Աստուածաբար հըրաշքներ կ'ընէր Սուրբ Հոգւով: Հ. Քրիստոս ինչպէս կը քարոզէր մարդոց պարտաւորութիւնը:

Պ. Քրիստոս կը քարոզէր որ մարդիկ աշխարհիս վրայ բարեգործութիւն ընելու համար ստեղծուած են. եւ իրար սիրել, իրարու ներել, գթալ, օգնել ամէն մարդու պարտաւորութիւնն է. ճշմարիտ խօսիլ, կեղծաւոր չլինել, ուրիշը չզրկել, ուրիշին երբէք չար չըկամենալ, չհպարտանալ, և ամէն կերպ մարդկային կատա-

րելու թիւն ու առաքինու թիւն
գործել :

2. Քրիստոս մեզաւորաց ի նչ
կը քարոզէր :

9. Քրիստոս կը քարոզէր . որ
քան և մեղանչէք , գարձէք
սրտով ապաշխարեցէք , և Հայր
Աստուած կը ներէ ձեզի . պէտք
է հոգւով սուրբ լինիք , Աս-
տուծոյ ողորմութեան ապա-
ւինիք , Աստուծոյ արդարու-
թեանէն վախնանք :

2. Քրիստոս մեռելոց նկատ-
մամբ ի նչ կը քարոզէր :

9. Քրիստոս կ'ուսուցանէր թէ
մարդոց բուն հայրենիքը եր-
կինքն է . ուր մեռնելէն վերի
կ'երթան արգարոց հոգիք : և
թէ՛ աշխարհիս վերջը ննջեց-

եալք յարութիւն պիտի առ-
նեն , և ամէն մարդոց հոգի-
ները պիտի մշանան իրենց մարմ-
նոց հետ Աստուծոյ հրամանաւ :

2. Ինչո՞ւ համար յարութիւն
պիտի առնեն :

9. Քրիստոս ինքն իւր Աստ-
ուածային իսոօք դատաստան
պիտի ընէ ամէնուն . ապաշխա-
րողները և արգարները Աս-
տուծոյ արբայութիւնը պիտի

վայելեն անմահ մնալով. իսկ անգեզ՛ մեղաւորները յաւիտենական գժոխքին մէջ պիտի չարչարուին :

Հ. Քրիստոս իր քարոզութեան միջոցին հրաշքներ ալ կ'ընէր :

Պ. Քրիստոս թէպէտ Հօր Աստուծոյ կամքը և մարդոց խաղաղութիւն ուսուցանելու, և իրմով փրկութիւն տալու եկած էր աշխարհ, բայց շատ մարդասիրական և մեծամեծ հրաշքներ ալ գործեց :

Հ. Քրիստոսի գործած հրաշքներն ի՞նչ էին :

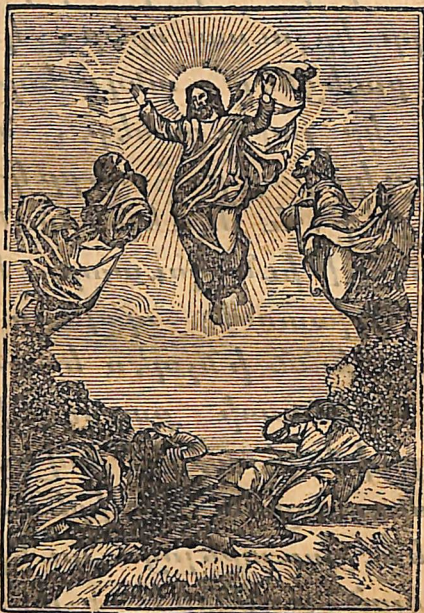
Պ. Ամեն կերպ ախտ և հիււանդութիւն ունեցողները կը բժշկէր, ցաւազարները կ'ա-

ռողջացներ, դիւահարները կ'ազատէր, խուլերուն ականջները կը բանար, համր եզրղներուն լեզուն կ'արձակէր, կոյրերը կը լուսաւորէր, կազերը կը քալեցներ, անգամալոյծները կը յարուցանէր, ծովուն վրայ կը քալէր, հովերը կը դադրեցներ, և մեռելներուն կենդանութիւն կուտար, և այլն :

Հ. Քրիստոսի պայծառակերպութիւնն ի՞նչպէ՞ս եղաւ :

Պ. Քրիստոսի քարոզութիւններով և հրաշքներով շատերը հաւատացած էին իրեն. բայց իրեն առաքելոց աւելի կը յայտներ զինքը. օր մը Պետրոս, Յակոբոս և Յովհաննէս առաքելայնները հետն առած թա-

բօր լեռն ելաւ, և պայծառա-
կերպեցաւ Աստուածային լու-
սափայլութեամբ. լուսաւոր

ամպ մը հովանի եղաւ և Հօր
Աստուծոյ ձայնը նորէն լսելի

եղաւ, որ կ'ըսէր. «Դա է որդի
իմ սիրելի, զմա լուարուք» :
Մովսէս և Եղիա մարգարէնե-
րըն ալ Քրիստոսի քով կայնած
էին և Քրիստոսի հետ կը խօ-
սակցէին :

Հ. Քրիստոս իր քարոզութիւն-
ները ո՛ւր կ'ընէր :

Պ. Քրիստոս իր քարոզութիւն-
ները և հրաշքները կ'ընէր
շրջելով գեղերը և քաղաքները .
երբեմն ևս Հրէից տօնի օրերը
Երուսաղէմ քաղաքի տաճարին
մէջը կը քարոզէր և կը հրաշա-
գործէր :

Հ. Ժողովուրդն ի՞նչպէս ընդու-
նելութիւն կ'ընէր Քրիստոսի :

Պ. Ամէն տեղ ժողովուրդը կը
սիրէր զինքը. բայց իշխաննե-

բը և քահանայապետները կը նախանձէին, վասն զի կեղծաւոր և չար մարդիկ էին անոնք :

Հ. Ի՞նչ պատճառաւ կը նախանձէին Քրիստոսի դէմ :

Պ. Քրիստոս կը յանդիմանէր կեղծաւորներն ու չարերը . ժողովուրդն ալ ճշմարտութիւնը հասկնալով՝ օրէ օր կը պաղէր անոնցմէ : Այս եղաւ գլխաւոր պատճառը, որ Հրէից քահանաները և փարիսեցի իշխանները խորհուրդ ըրին Քրիստոսը մեռցնելու :

Հ. Վերջին անգամ Քրիստոսի Երուսաղէմ գալը ինչպէս եղաւ :

Պ. Քրիստոս վերջին օրերը Գալիլեայէն Բեթանիա գեղն ե-

կաւ, իր բարեկամ Ղազարոսին յարուժիւն տուաւ, որ չորս օր առաջ մեռած և թաղուած էր . Հրէայք այն օրերը ամէն կողմէն եկած էին Երուսաղէմի տաճարը Չատիկը տօնելու համար . Քրիստոս իր աշակերտաց հետ Բեթանիաէն Երուսաղէմ եկաւ աւանակի մը վարայ նստելով, և ժողովուրդը մեծ բազմութեամբ առջևն ելաւ . մանուկները ծառերու ճիւղեր բռնած, և ձերերը՝ արմաւենի առած, « Ովաննա, օրհնեալ եկեալ յանուն Տեառն » կ'երգէին :

Այս է ծաղկազարդի տօնը :

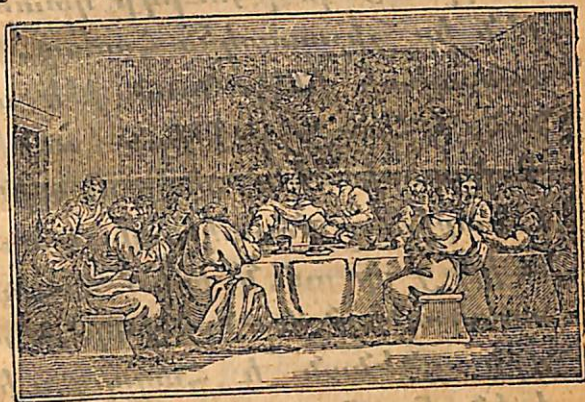
Հ. Քրիստոս Չատիկն ո՞ր կերաւ և աշակերտաց ինչ ըսաւ :

9. Քրիստոս երեք օր ետքը իր աշակերտներով մէկտեղ երուսաղէմի մէջը վերնատուն մը գնաց Չատկի գառն ուտելու. շատ սրտառուչ և բարձր վարդապետութիւններ խօսեցաւ իր աշակերտաց, միշտ կրկնեց թէ՛ իրար սիրեցէք, և աշխարհին սէր քարոզեց՝ բ. յայտնեց անոնց թէ ինքն մարդկանց սիրոյն համար պիտի մատնուի, կապուի, ծեծուի, խաչուի և մեռնի, բայց երեք օրէն յարութիւն պիտի առնէ :

Հ. Քրիստոս երբ հաստատեց հաղորդութեան սուրբ խորհուրդը :

9. Քրիստոս ընթրիքի ժամուն պատարագի սուրբ հաղորդու-

թեան խորհուրդը հաստատեց. սեղանէն հացը առնելով և բաժակ մը գինի, գոհացաւ, օրհնեց և տուաւ իր աշակերտաց, բտելով. «Այս օրհնեալ հացն իմ մարմինս է. և այս օրհնեալ

բաժակաւ գինին իմ արիւնս է » : Ամէնքն ալ մասնակից է շան ճաշակելով այն հացէն և գինիէն » :

Հ. Ինչ նշանակութիւն ունի սուրբ հաղորդութեան խորհուրդը:

Պ. Քրիստոս պատուիրեց իր աշակերտաց. որ ամէն անգամ երբ մէկտեղ ժողովին, հացի և զինւոյ խորհուրդը կատարեն իր յիշատակին համար, և այն պիտի լինէր նշան թէ անոնք հաղորդութիւն ունին Քրիստոսի հետ՝ անոր մարմինը և արիւնը ճաշակելով. պատուիրեց որ ամէն իրեն հաւատացեալներն ևս նոյն խորհուրդըն ունենան և հաղորդուին իրեն մարմնոյն և արեան, զոր կը նուիրէր մարդոց սիրոյն և փրկութեան համար՝ խաչին վըրայ մեռնիլը յանձն առնելով:

Այս խորհուրդն է մեր քահանայից մատուցած սուրբ պատարագը և ճաշակած սուրբ հաղորդութիւնը:

Հ. Ընթրիքէն ետքը ինչ բառ Քրիստոս:

Պ. Ընթրիքէն զկնի իւր վերջին սերն և խոնարհութիւնը յայտնեց, զենջակը կապելով ջուրը ձեռքը առաւ և ծառայի նման իր աշակերտաց ոտները լուաց Ստտուածային ձեռքով. օրինակ և խրատ տալով աշակերտաց և բոլոր հաւատացելոյ, որ խոնարհ լինին և զերար մինչև այս աստիճան պատուեն:

Հ. Քրիստոսի մատնիչն ո՞վ եղաւ:

Պ. Քրիստոս ասոնք ըսած և ըրած ժամանակ, իր աշակերտներէն մէկը Յուդա Իսկարիով տացին իջաւ վերնատունէն և գնաց Հրէից քահանայապետներուն՝ որ նստած խորհուրդ կ'ընէին թէ ի՞նչպէս բռնել ու սպաննել պիտի տան Քրիստոսը. Յուդա անոնցմէ երեսուն արծաթ ուզեց, առաւ, և զինուորաց ու խումբ մը Հրէից առաջնորդելով կուգար Քրիստոսը մատնելու :

Հ. Քրիստոս ո՞ւր և ի՞նչպէս մատնուեցաւ :

Պ. Քրիստոս իր աշակերտներով մէկտեղ գնացած էր Գեթսեմանի պարտէզը և կ'ազօթէր. ուղղակի հոն եկաւ Յու-

դա. զինուորաց նշան տուած էր թէ՛ սրն որ ես կը համբուրեմ, նա է Յիսուսը. և գնաց համբուրեց զՔրիստոս :

Հ. Քրիստոս ի՞նչ ըսաւ մատ-

նրչին և անոր հետ եկողներուն :

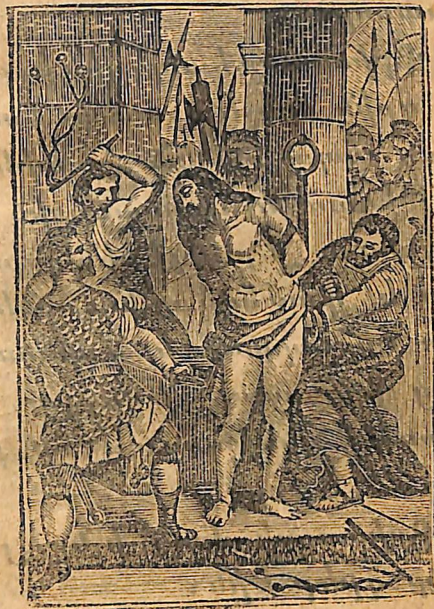
Պ. Քրիստոս ըսաւ . ո՞վ Յուդա, համբուրելով կը մատնես զիս . ապա դարձաւ եկողներուն ըսաւ . Ես եմ Յիսուս : Անոնք ետ ետ փախան և գետինը ինկան , նորէն կրկնեց Քրիստոս , թէ ես եմ Յիսուս . և եկան բռնեցին զինքը իր կամաւ :

Հ. Քրիստոսի բռնուած ժամուն աշակերտներն ի՞նչ եղան :

Պ. Քրիստոսի բռնուած ատենը , աշակերտները թողին ու փախան . միայն Պետրոս և Յոհաննէս առաքեալները հեռուանց ետեւէն կ'երթային :

Հ. Քրիստոսը բռնելով ո՞ւր տարին . և Պետրոս Առաքեալն ի՞նչ ըրաւ :

Պ. Քրիստոս մահապարտի մը պէս զինուորներէն կալանաւորուած տարին Սննա և Կաշիափայ քահանայապետաց

ատեանը , ուր Պետրոս Առաքեալն ուրաջաւ զՔրիստոս ,

և ապա դառնապէս զգճալով լացաւ :

Հ. Քահանայապետաց ատենէն հանելով ո՛ւր տարին Քրիստոսը :

Պ. Քրիստոսը կապեցին և բանտը դրին մինչեւ առաւօտ եղաւ . ապա տարին Հռովմայեցի Պիղատոս դատաւորին , և Պիղատոս Հերովդէսին զըրկեց : Չար և դաժան զինուորներէն շատ շարչարանք և նախաատինք կրեց Քրիստոս , ՚ի վերջոյ Պիղատոս վճիռ տուաւ որ խաչեն :

Հ. Քրիստոսի վրայ ի՞նչ յանցանք գրեր էին :

Պ. Քրիստոսը ամբաստաններ էին Հրէաները , թէ՛ ինքզինքը

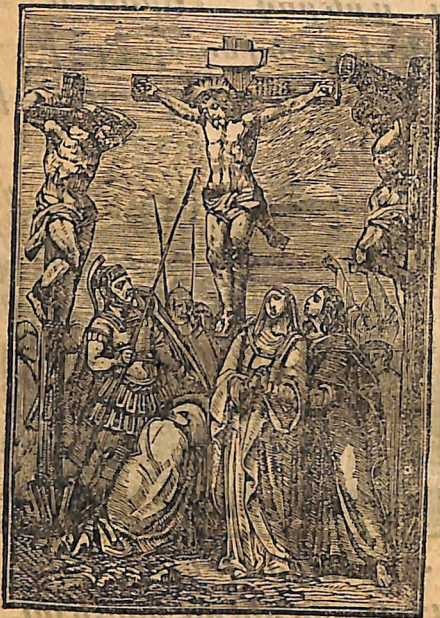
Թագաւոր կ'անուանէ . ուստի և Պիղատոս տախտակի մը վրայ գրել տուաւ քանի մը ազգաց գրերով՝ « Յիսուս Նազովրեցի Թագաւոր Հրէից » . և այս գրուածը դնել տուաւ խաչին վրայ :

Հ. Քրիստոս ի՞նչպէս կը տանէին Գողգոթայ խաչելու :

Պ. Քրիստոսի խաչավայտը ծանր էր , և զայն իր ուսերուն

վրայ կը տանէր ինքն մինչև Գողգոթայ. հոն խաչին վրայ բեւեռեցին Քրիստոսի ձեռները

և ոտները, և Քրիստոսի աջ ու ձախ կողմերը երկու աւա

զակ մարդիկ ալ խաչեցին :

Հ. Քրիստոս խաչին վրայ եղած ժամանակ որո՞նք կային ներկայ :

Պ. Քրիստոսի խաչափայտին փարեւով կսկծարով կուլար Աստուածածին. հոն էին և քանի մը բարեպաշտ կանայք և Յոհաննէս Առաքեալն. Քրիստոս իր ցաւոց մէջը կը մխիթարէր զանոնք, մանաւանդ իր մայրը, զոր յանձնեց Յոհաննէս Առաքելոյն խնամոց : Չինքը խաչողաց համար աղօթեց, աջակողմեան աւազակը խաչին վրայէն հաւատաց Քրիստոսի, և Քրիստոս ըսաւ անոր. « Այսօր ընդ իս իցես ի դրախտին » :

ЧИТАЛИЩЕ
"КРАСИРАЦ"

Հ. Քրիստոս ո՞ր օրը խաչեցաւ,
և ի՞նչպէս մեռաւ :

Պ. Քրիստոսի խաչելութեան
օրը ուրբաթ էր. ցերեկուան
իններորդ ժամուն իր հոգին
աւանդեց Հօր Աստուծոյ ձեռ-
քը. և Աստուածային զօրու-
թեամբ դժոխքն իջնալով, նա
հապետաց և արդարոյ հոգի-
ները սատանայի իշխանութե-
նէն ազատեց :

Հ. Քրիստոսի մեռած ժամուն
ի՞նչ հրաշքներ եղան :

Պ. Քրիստոս հոգին աւանդած
ժամուն, յանկարծ երկիրը
շարժեցաւ, արեւը խաւարե-
ցաւ, տաճարին վարագոյրը
պատուեցաւ, բարերը ճեղքը-
ւեցան, գերեզմանները բաց-

ուեցան, և շատ սրբոց մար-
մինները յարութիւն առին :

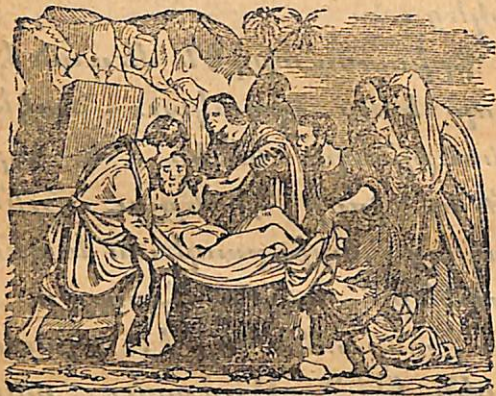
Հ. Քրիստոսի կողը ո՞վ նիզակաւ
ծակեց :

Պ. Քրիստոս արդէն մեռած էր
անօր կողը նիզակաւ ծակեց
զինուորներէ մէկը, և ար-
իւն ու ջուր հոսեցաւ. զին-
ուորաց հարիւրապետն և զին-
ուորները՝ եղած հրաշքը և
այս բանը տեսնալով, աղաղա-
կեցին թէ՛ «Արդարեւ որդի
Աստուծոյ է սա» :

Հ. Քրիստոս որո՞ւ ձեռքով եւ
ո՞ւր թաղուեցաւ :

Պ. Քրիստոսի մարմինը խաչէն
վար առնել տուաւ և մաքուր
կտաւով պատել տուաւ Յով-
սէփ Արեմաթացի բարեպաշտ

իշխանը, և իրեն համար պատ-
րաստել տուած վիճափոր գե-
րեզմանին մէջը թաղեցին:

Հ. Քրիստոսի գերեզմանին վը-
րայ ի՞նչ հսկողութիւն ըրին:

Պ. Քրիստոսի գերեզմանը կրն-
քեցին շրէից քահանայապետ-
ները և զինուորներէն պահա-
պան կայնեցուցին: Հետեւեալ
գիշերը երբ շաբաթն անցեր

էր, գիշերը առաւօտեան գէմ
Քրիստոսի հաւատացեալ քա-
նի մը բարեպաշտ կանայքը,
որոց հետ էր նաև Մարիամ
Մագդաղենացին, եկան Քրի-
ստոսի գերեզմանը լայով, և ի-
րենց հետ անուշահոտ իւզ, և
խունկ բերած էին ծխելու
համար:

Հ. Ի՞նչպէս եղաւ Քրիստոսի
յարու թիւնը:

Պ. Քրիստոս յարութիւն ա-
ռած էր այս ժամուս. վասն
զի երկնից երկու հրեշտակ ի-
շած էին, գերեզմանը բացեր,
և մէկը գլխուն կողմն, ու
միւսը ոտքերուն կողմը նստեր
էին: Պահապան զինուորները
սարսափելով փախեր էին ան-

կէ և գնացեր պատմեր էին
քահանայապետներուն :

Հ. Իւզաբեր կանայք ինչպէս
իմացան Քրիստոսի յարու-
թիւնը :

Պ. Քրիստոսի յարութիւն ա-
ւետեցին հրեշտակները իւ-
զաբեր սուրբ կանանց, և Քր-
իստոս ինքն երեւցաւ Մա-
րիամ Մագթաղենացւոյն : Այս
սուրբ կանայք վազեցին աւե-
տեցին Առաքելոց, և Պետրոս
ու Յօհաննէս Առաքելալք վա-
զեցին գերեզմանը. Քրիստոս
իր Առաքելոց երեւցաւ, և ա-
նոնք ուրախութեամբ լցան :

Հ. Քրիստոս թովմաս Առաքե-
լոյն ալ երեցաւ :

Պ. Քրիստոս իր Առաքելոց ե-

րեւցած ժամանակը թովմաս
Առաքելալք անոնց մէջը չէր .
երբ որ պատմեցին թովմասին,
թովմաս բաւ. « Մինչև ես իմ
աջօքս չտեսնամ, և անոր բե-
ւեռով ծածկուած ձեռքն ու
ոտքը և կողը չօշափեմ, չեմ
հաւատար » : Եւ Քրիստոս նո-
րէն երեւցաւ. թովմաս տե-
սաւ, շօշափեց և հաւատաց,
աղաղակելով՝ « Տէր իմ և Աստ-
ուած իմ » :

Հ. Քրիստոս յարութենէն ետ-
քը ինչ խօսեցաւ Առաքելոց :

Պ. Քրիստոս յարութենէն ըզ-
կնի քառասուն օր մնաց աշ-
խարհի վրայ. Առաքելոց կրկ-
նեց իր վարդապետութիւն-
ները. քաջալերեց զանոնք, և

պատուիրեց որ իր համբառնալէն զկնի Սուրբ Հոգին պիտի առաքէ, որով պիտի իմաստանան և զօրանան, և սկսին Աւետարանը քարոզել և հաւատացեալները մկրտել յանուն Ամենասուրբ Երրորդութեան Հօր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ. խոստացաւ որ մինչեւ աշխարհի վերջ իր հաւատացելոց հետ պիտի լինի ինքն:

Հ. Քրիստոս ի նչպէս համբարձաւ յերկինս:

Պ. Քրիստոս յարութեան քառասներորդ օրը Առաքեալները հետն առած Չիթենեաց լեռը գնաց, եւ իր Աստուածային ձեռքը զներով անոնց գլխուն վրայ օրհնեց զանոնք. որով

հաստատեց ձեռնադրութեան խորհուրդը: Ապա լուսեղէնամպով յերկինս համբարձաւ: Նոյն տեղը հրեշտակներ երեւցան եւ առաքեալներուն ըսին. «Այս Յիսուս որ վերացաւ ՚ի ձէն», սոյնպէս եկեացէ»: որ վերջին դատաստանի գալուն համար կ'ըսէին:

Հ. Քրիստոսի համբառնալէն ետքը Առաքեալներն ինչ ըրին:

Պ. Քրիստոսի Առաքեալները դարձան Երուսաղէմ, եւ միաբան ժողովելով վերնատան մէջ՝ սուրբ Աստուածածնի եւ միւս բարեպաշտ կանանց հետը կ'աղօթէին եւ կ'սպասէին Սուրբ Հոգւոյն գալստեան: Եւ վիճակաւ Մատթիա Ա-

ուաքեալն ընտրեցին Յուզային տեղը, որով լրացաւ Առաքելոց տասներկու թիւը:

Հ. Ո՞ր օր եւ ինչպէս եկաւ Սուրբ Հոգի:

Պ. Քրիստոսի համբառնալէն առաջ օր ետքը, կիրակի, որ Հրէից Եգիպտոսէն ելլելուն յիսներորդ օրն էր, եւ Մինայ լերան վրայ Մովսէս մարգարէին ձեռքով տասնաբանեայ օրէնքն ընդունելուն մեծ տօնը, որ կ'ըսուի Պէնտէկոստէ, շատ հեռաւոր երկիրներէ Հրէաներ եկած էին Երուսաղէմ այս տօնին օրը. յանկարծ շարժ եղաւ, եւ Առաքելոց նստած տունը հողմով ու լուսով լեցաւ եւստեցաւ. Սուրբ Հոգին իջաւ

վերնատունը եւ հրեղէն լեզուի նման Առաքելոց ամէն մէկին վրայ նստեցաւ:

Գ. Մ Ա Ս Ն

—

Հ. Առաքեալները Սուրբ Հոգին ընդունելով ինչ եղան:

Պ. Քրիստոսի Առաքեալները՝ որ յառաջ շատ կը վախնային Հրէից առջեւ երեւնալու եւ խօսելու, յանկարծ զօրութիւն մը զգեցան, իմաստութեամբ լցան, եւ այլ եւ այլ ազգաց լեզուներով սկսան խօսիլ: Յանկարծակի շարժումն եւ լոյսը տեսնալով՝ Առաքե-

լոց եղած տեղը վազեր էին
 Հրէաները մեծ քաղմութեամբ,
 եւ մեծաւ զայրմացմամբ կ'ըս-
 քանչանային երբ կը լսէին Պա-
 լիւկացի տղէտ Առաքելոց բեր-
 նէն այլ եւ այլ ազգաց լեզուով
 քարոզութիւնները:

Հ. Ի՞նչ կը քարոզէին առաք-
 եալները:

Պ. Քրիստոսի Աստուածու-
 թիւնը և անոր յարութիւնը
 կը քարոզէին Առաքեալները,
 և իրենց խօսքերուն վկայու-
 թիւն կը բերէին մարգարէից
 առաջուց ըսածները. այնպէս
 որ բոլոր լսողները կը համոզ-
 ուէին, և հազարաւոր հոգի-
 ներ կը հաւատային Քրիստոսի.
 միայն Պետրոս Առաքելոյ մէկ

քարոզութեամբ երեք հազար
 անձինք հաւատացին:

Հ. Առաքեալները ի՞նչ կար-
 գով կը կառավարէին հաւա-
 տացեալները:

Պ. Քրիստոսի հաւատացեալ-
 ները Առաքելոց ձեռքով կը
 մկրտուէին, և Աւետարանի
 պատուէրները կ'ընդունէին.
 իրենց ունեցածները կը բերէ-
 ին կը յանձնէին Առաքելոց, և
 Առաքեալք ամենայն ինչ հա-
 սարակաց հաւասար կերպով կը
 մատակարարէին. և օրէ օր
 հաւատացելոց թիւը կ'աւել-
 նար: Առաքեալներն համար-
 ձակ կ'երթային Հրէից տաճա-
 րին մէջ Աւետարան կը քարո-
 ղէին, և Քրիստոսի անունով

մեծամեծ հրաշքներ կը գործէին :

Հ. Հրէից քահանայապետները և իշխանները ինչպէս կը վարուէին Առաքելոց հետը :

Պ. Քրիստոսի թշնամիները , Հրէից քահանայապետները և իշխանները սաստիկ կը շարանային , և շատ անգամ Առաքելայնները կը բռնէին կը ծեծէին , շղթայներով կը կապէին , բայց անոնք կը համբերէին և հրաշիւք կը իրկուէին , և միշտ կը քարոզէին :

Հ. Քրիստոսի առաջին նահատակն ո՞վ եղաւ :

Պ. Քրիստոսի համար առաջին նահատակն եղաւ սուրբ Ստեփաննոս , զոր քարկոծեցին Հր-

բէաները , և նա ծունկի վրայ գալով ներողութիւն կը ինդրէր երկինքէն զինքը քալածոցներուն , և կը տեսնէր « Երկինքը բացեալ և Քրիստոս ընդ աջմէ Հօր նստեալ » :

Հ. Հրէայք ուրիշ ինչ հայածանք ըրին :

Պ. Հրէայք օրէ օր աւելի հալածանք կը հանէին Քրիստոսի Առաքելոց և հաւատացիոց վրայ , սակայն անոնք աւելի կը զօրանային և կը շատնային : Հրէայք Հերովդէոսին ձեռքով Չեբեթեոց Յակոբոս Առաքելոյն գլուխը կտրել տուին , և այս հալածող Հրէի մէջ անէն խիստ էր Սօղոս անունով Տարսօնեցի մէկը :

Հ. Պօղոս Առաքեալ ինչպէս
հաւատաց Քրիստոսի :

Պ. Քրիստոս Սօղոսին երեւցաւ
երկնային լուսով, երբոր Սօղոս
Հրէից քահանայապետէն հը-
րամանագիր առած կ'երթար
Դամասկոս քաղաքը Քրիստոսի
հաւատացեալները հալածելու
և չարչարելու, Սօղոսին ձայ-
նեց Քրիստոս և ինքզինքը յայտ-
նեց. և այնուհետեւ ոչ միայն
ինքն հաւատաց Քրիստոսի, այլ
և Առաքեալներէն աւելի մար-
դիկ և ազգերը քարոզելով
հաւատացուց, և հալածիչ Սօ-
ղոսն եղաւ Առաքեալ Պօղոս :

Հ. Քրիստոնէութիւնը ինչ-
պէս տարածեցաւ հեռու եր-
կիրները :

Պ. Քրիստոսի հաւատացեալ
ժողովուրդը շատ բազմացաւ
ամեն տեղ. Հրէայք սկսան Ա-
ռաքեալները և հաւատացեալ-
ները Երուսաղէմէն հալածել
հեռու տեղեր. անոնք ուր որ
գնացին, Քրիստոսի Աւետա-
րանը քարոզեցին, եկեղեցի-
ներ հաստատեցին. և Պօղոս
Առաքեալ Քրիստոսի հաւա-
տացեալները անուանեց Քր-
իստոնեայ :

Հ. Քրիստոսի եկեղեցին ինչ-
պէս հիմնուեցաւ :

Պ. Քրիստոսի Առաքեալները
եկեղեցի հաստատելով զանա-
զան տեղեր, եկեղեցւոյ պաշ-
տօնեայները ձեռնադրեցին,
այն է սարկաւազ, քահանայ

և եպիսկոպոսականներ հաս-
տատան ին կիրակի օրերը սուրբ
պահելու, Սուրբ Գիլբերտ կար-
գալու և բարտարելու, սուրբ
պատարագ մատուցանելու և
արժանաւորները հաղորդելու,
խոսատիանելու, ապաշխարե-
լու, մկրտուելու, սուրբ իւ-
ղով օծելու, յԱրեւելիս սղո-
թելու, իաշակներելու և ծու-
նրը դնելու, պահք պահելու,
ամուսնական խորհուրդը սրբ-
բու թեամբ ուխտելու և օրհ-
նելու:

Հ Արոնք գրեցին Սուրբ Ա-
ւետարանը և Առաքելական
թուղթերը:

Պ Քրիստոսի Աւետարանը գը-
րել ին չորս սրբազան Աւետա-

րանիչները՝ Մատթէոս, Մար-
կոս, Ղուկաս և Յօհաննէս:
Պողոս Առաքեալը իր թղթե-
րը գրեց. և Պետրոս Յօհան-
նէս, Յակոբոս և Յուդա Ա-
ռաքեալները Կաթողիկէայց
չորս թղթերը գրեցին. և Ղու-
կաս գրեց Գործք Առաքելոց:
Այս գրուածքները համարուե-
ցան հիմն և կանոն Քրիստո-
նէական եկեղեցւոյն, և Աստ-
ուածաշունչին հետ կցորդուե-
լով ըսուեցան Նոր Կտակարան:
Հ Քրիստոսի եկեղեցւոյ կար-
գադրութիւնը ինչպէս կ'ընե-
ին Առաքեալները:
Պ Քրիստոսի եկեղեցւոյ հա-
մար Առաքեալները կը թողվե-
ին Երուսաղէմ, և միաբան ա-

ղօթիւք Սուրբ Հոգևով կ'որոշէին ինչ և իյե խնդիր: Եպիսկոպոսները և քահանաները կ'ընտրուէին հաւատացելոց կողմէն, և կը ձեռնադրուէին Առաքեալներէն, որ կը համարուին եկեղեցւոյ պաշտօնեայ և Առաքելոյ յաջորդ:

Հ. Սուրբ Աստուածածնի վերափոխումն ինչպէս եղաւ:

Պ. Քրիստոսի համբառնալէն տասներկու տարի ետքը սուրբ Աստուածածին իր հոգին աւանդեց. նոյն օրը ժողովեալ էին Երուսաղէմ բոլոր Առաքեալք. հոգեւոր երգօք և օրհնութեամբ Աստուածածնի մարմինը թաղեցին. բայց ՚ի ձեռքն հրեշտակաց անօր Աստ-

ուածարեալ սուրբ մարմինը վերափոխեցաւ յեբկինս: Այսպէս կ'ընդունին և կը տօնեն ամենայն եկեղեցիք ուղղափառաց:

Հ. Մեր Հայոց ազգը երբ ընդունեց քրիստոնէութիւնը:

Պ. Ամէն հեթանոս ազգերէն առաջ մեր ազգը քրիստոնէայ եղաւ թագէտո Առաքելոյ ձեռքով, որ Աբգար թագաւորի հիւանդութիւնը բժշկեց, և թագաւորի ընտանիքը, նախարարները և ժողովուրդը քարոզեց ու մկրտեց, եկեղեցիներ շինեց Եղեսիա, Շաւարշան, Միւնիք, Աղուանք, Կեսարիա, և այլ տեղեր. եպիսկոպոս ձեռնադրեց Ազգէ:

Թէ ուրիշոս, Չաքարիա և այլն .
և ինքն նահատակուեցաւ Սա-
նատրուկ Թագաւորէն Շա-
ւարշանայ մէջ :

Հ. Ուրիշ Առաքեալներ ալ ե-
կան :

Պ. Բարդուղիմէոս Առաքեալը,
որ Հոգեաց վանքը հիմնեց Ան-
ձեւապետոյ գաւառի մէջը, և
չատ եկեղեցիներ շինեց, քա-
հանաներ ձեռնադրեց, և նա
հատակուեցաւ Արեբանոս քա-
ղաքի մէջը Սանատրուկի ձեռ-
քով :

Հ. Միթէ Սանատրուկ քրիս-
տոնեայ չէր :

Պ. Քանի որ Աբգար չէր մե-
ռած, Սանատրուկ քրիստո-
նեայ էր, վերջը ուրացաւ և շատ

հալածանքներ հանեց Հայ քր-
իստոնէից վրայ, շատերը մար-
տիրոսեց : Ասոր ձեռքով նա
հատակուեցաւ իւր աղջիկը
սուրբ Սանդուխտ կոչսը, իւր
քոյրը Ոգուհին, և այլ շատերը .
բայց քրիստոնէից Թիւր միշտ
կ'աճէր և ամէն կողմը լեցուն
էին յայտնի և ծածուկ :

Հ. Սուրբ Ռսկեանք և Սուքիաս-
եանք ո՞րք են :

Պ. Սուրբ Ռսկեանք Հռովմա-
յեցի էին, որ դեսպան եկած
էին Հռովմայեցւոց կայսեր
կողմէն Սանատրուկի քով, ա-
շակերտեցան Թագէոս Առա-
քելոյն : Իսկ Սուքիասեանք Ա-
լանայ ազգէն էին, Հայոց Սա-
թիւնիկ Թագուհւոյն ազգա-

կանները, որք Ռսկեանց ձեռ-
քով քրիստոնեայ եղան: Ռս-
կեանք և Սուրբիասեանք նա-
հատակուեցան Արտաւազդ Բ.
Թագաւորէն:

Պ. Սուրբ Հռիփսիմեան կու-
սանք ոյք են:

Հ. Հռովմայեցի քրիստոնեայ
կոյսեր էին, որոց գլխաւորի
անունը Քայիանէ էր. Դիոկղե-
տիանոս կայսրը հալածանք հա-
նեց անոնց գէմ, Հռովմէն հա-
յոց երկիրը փախան, իրենց
հաւատքը պատելու համար,
որոց մէջ ամենէն առաքինին
էր սուրբ Հռիփսիմէ կոյսն, և
նահատակուեցան Տրդատ Թա-
գաւորէն Վաղարշապատու
մէջ: Վարագայ խաչը, որ Քը-

րիստոսի խաչափայտի մասն է,
սուրբ Հռիփսիմէն բերած է:

Հ. Հայոց եկեղեցւոյ հալածան-
քը երբ դադրեցաւ:

Պ. Երբ Տրդատ Թագաւոր
սուրբ Քրիզոր Լուսաւորչի
ձեռքով և մեծամեծ հրաշք-
ներով բժշկուեցաւ և քրիս-
տոնեայ եղաւ, բոլոր երկիրը
լուսաւորուեցաւ, կուռքերը
և կռատունները կործանուե-
ցան, ամէն տեղերը վանք և
եկեղեցիներ շինուեցան, մար-
տիրոսաց վկայարանները և գե-
րեզմանները ուխտատեղի դար-
ձան, Քրիստոսի խաչին նշանը
պայծառացաւ և պաշտելի
դարձաւ, եպիսկոպոսներով,
կրօնաւորներով, քահանանե-

բով լեցուեցաւ :

Հ. Սուրբ Գրիգոր Լուսաւո-
րիչ որմէ՞ ձեռնադրուեցաւ :

Պ. Կեսարիոյ սուրբ Ղեւոնդ
Հայրապետէն, որ Թագէոս Ա-
ռաքելոյ ձեռնադրած Թէոփի-
լոս եպիսկոպոսի յաջորդնե-
րէն էր : Սուրբ Ղեւոնդ ըն-
ծայտուաւ Լուսաւորչինսուրբ
Կարապետի մարմինը և Աթա-
նագինէ հայրապետին մարմի-
նը, որ բերաւ ՚ի Մուշ, և Գի-
սանեանց կուստուներ կործանե-
լով, հոն դրաւ այս սրբոց նըշ-
խարները, և մեծ վանք ուխ-
տատեղի շինեց հոն, որ է Մը-
շոյ սուրբ Կարապետի վանքը :

Հ. Ուրիշ ինչ ըրաւ Լուսաւո-
րիչ :

Պ. Տրդատ Թագաւորը և բո-
լոր ժողովուրդը Եփրատ գե-
տին մէջը մկրտեց . Եփրատայ
ականց քով սուրբ Յօհաննու
տաճարը շինեց, ապա Վաղար-
շապատու մայր տաճարը հիմ-
նարկեց, որոյ ձեւը Քրիստոս
ցոյց տուած էր տեսիլքով,
այն է սուրբ Էջմիածին : Քը-
րիստոնէու թիւեր ուսուցանե-
լու համար վարժարաններ բա-
ցաւ, Հայոց կուսպաշտ քուր-
մերու որդիքը կրթեց և եպիս-
կոպոս քահանայ ձեռնադրեց .
պահոց և տօնի օրերը սահմա-
նեց, եկեղեցական կարգեր և
կանոններ դրաւ . ինքն ան-
ձամբ այցելու թեան կը շրջէր
ամէն կողմը, կը քարոզէր, կը

մխիթարէր կ'ուղղէր : Յաճախապատուժ գիրքը գրեց, որ ճառեր և վարդապետութիւններ են քրիստոնէութեան հաւատոյ վրայ : Լուսաւորչի վարդապետութիւնները եւ մեր ազգի դարձը գրեց Ագաթանգեղոս՝ դպիր Տրդատ Թագաւորին :

Հ. Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորչին ո՞վ յաջորդեց :

Պ. Լուսաւորիչ երբեմն կը շրջէր ժողովրդոց մէջ և երբեմն կ'առանձնանար լեռները աղօթելու և ճգնելու . ուստի Տրդատ Թագաւոր և նախարարք և ժողովուրդք աղաչեցին իրեն, իւր հաճութեամբը իւր որդին Արիստակէս կա-

թողնիոս կարգեց, և ինքն Սպուհ լեռը Մանեայ այրը ըստուած քարայրին մէջը ճգնելով մեռաւ :

Հ. Հաւատոյ հանգանակը երբ բերուեցաւ մեր եկեղեցին :

Պ. Նիկիա քաղաքին մէջ ժողոված երեք հարիւր տասն և ութը հայրապետաց հետ հըրաւիրուած էր մեր սուրբ Լուսաւորիչն ևս . բայց նա սուրբ Արիստակէսը զրկեց իր կողմէն, որ Հաւատոյ Հանգանակն առաւ բերաւ, և սուրբ Լուսաւորիչ ալ անոր վրայ աւելցուց, « իսկ մեք փառաւորեսցուք որ յառաջ քան ըզյաւիտեանս երկիրպագանելով Սրբոյ Երրորդութեան և միոյ

Աստուածութեան Հօր և Որդւոյ և Հոգւոյն Սբբոյ, այժմ և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն» :

Հ. Որդիք և Թոռուք սուրբ Լուսաւորչի ոյք են :

Պ. Սուրբ Արիստակէս և Վրդանէս, Գրիգորիա և Յուսիկ : Վրժանէս յաջորդեց իւր եղբոր Արիստակէսին, և Վրժանէսի որդին Յուսիկ յաջորդեց իւր հօրը. Վրժանէսի փոքր որդին սուրբ Գրիգորիս եղաւ Վրաց և Աղուանից կաթողիկոս, և նահատակուեցաւ ու թաղուեցաւ Աղուանից Ամարաս աւանը : Սուրբ Յուսիկն ուրացող Յուլիանոսի պատկերը ոտքի տակ առաւ փչրեց,

որ կախել առաւ էր եկեղեցւոյ մէջ և պաշտել կուտար. ասոր համար Տիրան Թագաւորէն բրածեծ լինելով նահատակուեցաւ : Սուրբ Յուսիկն յաջորդեց ձերուներն Դանիէլ. նա ալ Տիրանին ձեռքով մեռաւ :

Հ. Ո՞վ է մեծն Ներսէս :

Պ. Մեծն Ներսէս սուրբ Յուսիկան Թոռն է, որ եղաւ կաթողիկոս Հայոց, շատ վանքեր և տաճարներ հիմնեց, հիւանդանոց, աղքատանոց, օտարաց իջեւան, որբոց և այրեաց ապաստանարան, վարժարան, և այս ամէն հաստատութեանց համար ժողովրդեան սուրբեր սահմանեց պտղի անուամբ :

Շատ բարեկարգութիւններ ը-
րաւ, եկեղեցական կանոններ
սահմանեց, և մեր սզգին ալ
քաղաքական մեծ պաշտպա-
նութիւն և օգուտ ըրած է :

Հ. Ո՞վ է սուրբ Սահակ Պար-
թեւ :

Պ. Սուրբ Սահակ Պարթեւ
Մեծն Ներսէսի որդին և անոր
յաջորդն է, որ գործակցու-
թեամբ սուրբ Մաշտոց Մես-
րոբ վարդապետին Հայոց գիւրը
յօրինեցին. վարժարաններ բա-
ցին, շատ աշակերտներ հա-
սուցին, որ Թարգմանիչք կ'ըս-
ուին. ասոնց ձեռքով Հին և
Նոր կտակարանը յունարենէ
հայերէն թարգմանուեցան,
և այլ շատ մը եկեղեցւոյ հարց

գրքեր թարգմանեցին, շարա-
կանները յօրինեցին, տօնացոյց
և ծիսարան շինեցին, որ սուրբ
Մեսրոբի անունով կը կոչուի
Մաշտոց, շատ եկեղեցական
կանոններ գրեցին, և այլն :

Հ. Եկեղեցական քանի՞ ժողով
կ'ընդունի մեր եկեղեցին :

Պ. Եկեղեցական տիեզերական
ժողովներէն միայն երեքը կ'ըն-
դունի. Ա. Նիկիոյ ժողովն, որ
եղած է Քրիստոսի երեք հար-
իւր բսանուհինգ թուին, սուրբ
Գրիգոր Լուսաւորչի օրով. Բ.
կոստանդնուպօլսոյ ժողովն, որ
եղած է Քրիստոսի երեք հարիւր
ութսունումէկ թուին, սուրբ
Ներսէսի Մեծին օրով. Գ. Ե-
փեսոսի ժողովն, որ եղած է

Քրիստոսի չորս հարիւր երե-
սուներովեկ թուին սուրբ Աս-
հակայ Պարթեւի օրով:

Է. Սուրբ Ղեւոնդեանք եւ
Վարդանեանք ոյք են:

Գ. Մեծին Ներսէսի, սրբոյն
Սահակոյ եւ Մեսրոբոյ ջանքե-
րը եթէ չըլինէին, եւ եթէ հա-
յերէն գիր չհնարուէր ու
Աստուածաշունչ չթարգման-
ուէր, վտանդ կար որ Հայերը
Յունաց եկեղեցւոյ հետ միա-
նալով՝ հայկական եկեղեցին
անհետանար. և ասոր համար
ալ Յոյները շատ ջանքեր րրած
են. միւս կողմէն ալ Պարսիկ-
ները՝ որ կրակապաշտ էին,
սաստիկ բռնութիւն և խոբա-
մանկութիւն ՚ի գործ կը գնէին,

որ Հայերը կրակապաշտ ընեն
և իրենց հետ խառնելով Հա-
յոց ազգը կ'ըլլեն: Թարգման-
չաց շնորհիւ Յոյներէ ազատ
էինք. բայց Պարսիկը պատե-
րազմով կ'ուզէր իր կամբը կա-
տարել: Սուրբ Ղեւոնդ երէց
եւ Յովսէփ կաթողիկոս որ
թարգմանչաց աշակերտներ է-
ին, գլուխ հանդիսացան Հայոց
իրենց հետն ունենալով սուրբ
Վարդան Մամիկոնեան եւ ու-
րիշ քաջ սուրբ նախարարք,
եկեղեցականք եւ ժողովուրդք.
խաչով եւ սրով, աւետարա-
նով եւ աղեղով ճակատեցան
Պարսից դէմ, յանձն առին
մահ, կապանք, գերութիւն,
եկեղեցւոյ եւ հաւատոյ հա-

մար, բայց իրենք ալ ահա-
գին կոտորած տուին Պարս-
կին. սուրբ Վարդան հազար
երսունու վեց ընկերով նահա-
տակուեցաւ, եւ Ղեւոնդ-
եանք կապանօք եւ չարչարա-
նօք մարտիրոսացան, որոց ար-
եամբ եկեղեցին խաղաղու-
թիւն եւ հաստատութիւն
գտաւ :

Հ. Սուրմակ, Բրգիչոյ եւ Շը-
մուէլ յիք են :

Պ. Անարժան եւ չարաբարոյ
եկեղեցականներ, որ իրենց
մատնութեանց եւ չարախօ-
սութեանց համար Պարսիկնե-
րէն կաթողիկոս գրուեցան մեր
ազգին վրայ սուրբ Սահակայ
օրով եւ անկէց ետքը, եւ ի-

րենց ազահութեան համար
եկեղեցին եւ ժողովուրդը շատ
տառապեցուցին :

Հ. Մեր կաթողիկոսական ա-
թոռը միշտ մնաց Վաղարշա-
պատ :

Ի. Ոչ, այլ Քրիստոսի չորս հար-
իւր յիսուներկու թուականին
փոխադրուեցաւ Դուին քա-
ւաք, եւ այլ քաղաքներ. նախ
եւ առաջ՝ Անի քաղաքը, ա-
պա Հռոմկլայ, ապա Միս, եւ
դարձեալ Վաղարշապատ, էջ-
միածին, ուր կայ մինչեւ ցայ-
սօր :

Հ. Սուրբ Սահակէն և Մես-
րօբէն զկնի ո՞րոնք եղան նշա-
նաւոր եկեղեցականները մեր
եկեղեցւոյ մէջ :

Պ. Սուրբ Թարգմանչաց աշակերտներէն սկսեալ գլխաւորներն առնօք են. Մովսէս թորենացի, որ Հոյոց քաղաքական և եկեղեցական պատմութիւնը գրեց, ճառեր և շարականները յօրինեց. Եզնիկ կողբացի, Մամբրէ վերժանող, Դաւիթ Սնչաղթ, Յոհան Մանգակունի, որ ժամագրքքի աղօթքները գրեց. Եղիշէն՝ որ ճառեր և վարդանանց պատմութիւնը գրեց. Ղազար Փարպեցի, Ստեփաննոս Ա. Սիւնեցի Երգաբան Աբրահամ Եպիսկոպոս, Պետրոս Սիւնեցի Քերթող, Յօհան Մամիկոնեան, Դաւիթ Փիլիսոփայ, Անանիա Նիրակացի.

Թէ ոգորոս Քաթենաւոր, Մովսէս Սիւնեցի Քերթող, Գրիգոր Արշարունի, Սահակ Գլաթողիկոս, Մովսէս Կաղանկայտուացի, Յօհաննէս Օձնեցի, Ստեփաննոս Բ. Սիւնեցի, Ջաբարիա Կաթողիկոս, Համամ, և այլն, մինչև ութ հարիւր ութսուն ու հինգ թուականն Քրիստոսի:

Հ. Այդ միջոցները Հոյոց եկեղեցւոյ նահատակները ջ.բ են:

Պ. Կաթողիկոսներէն, Եպիսկոպոսներէն և քահանաներէն զատ, անթիւ նահատակներ եղած են ժողովրդէն Պարսից և այլոց ձեռքով. որոց մէկ բնիները յիշելք. վարդան.

եանք յիշեցինք , Ատովմեանք
զօրավարք , Եււշանիկ՝ դուստր
Ս. Վարդանայ , Սմբատ Բագ-
րատունի , Գաւիթ Գունեցի ,
Վահան Գողթնեցի , Սահակ
և Համազասպ Արծրունիք , Արմ-
բատ սպարապետ և այլն :

Հ. Ասոնցմէ յետոյ ինչ նշա-
նաւոր անձինք ունեցաւ Հայոց
եկեղեցին :

Պ. Եկեղեցականաց կարգէն Ե-
ղոյներն են Պետրոս Գեասա-
դարձ , Գրիգոր Վկայասէր ,
Բարսեղ , Գրիգոր Պահլաւու-
նի , Ներսէս Շնորհալի , Գրի-
գոր Տղայ , Գրիգոր Ապիրատ ,
Ներսէս Լամբրոնացի , Ս. Գրի-
գոր Նարեկացի , Խոսրով Լն-
ձեացի , Յովհան կաթողիկոս

Պատմիչ , Թովմայ Արծրունի ,
Արիստակէս Լաստիվերացի ,
Յօհաննէս սարկաւազ վարդա-
պետ :

Հ. Որո՞նք նշանաւոր եղան Ե-
կեղեցւոյ համար :

Պ. Թագաւորաց և իշխանաց
կարգէն Աշոտ Բագրատունի ,
Սմբատ , Աշոտ Ողորմած , Գա-
գիկ Բ. , Ռուբէն իշխան՝ Գը-
րիգոր Մագիստրոս , և այլ բա-
զումք :

Հ. Հայոց եկեղեցին ո՞ր քրիս-
տոնեայ ազգերէն նեղութիւն
կրած է :

Պ. Գլխաւորապէս Յունաց ազ-
գէն , որոց թագաւորները եւ
պատրիարքները ոչ միայն շա-
րունակ ջանքեր կ'ընէին և մին-

չև այսօր կ'ընեն որ մեր ազգը
միանայ իրենց եկեղեցւոյ հետ,
սկսեալ Քրիստոսի հինգերորդ
դարէն, Քաղկեդոնի ժողովէն,
այլ և մեր եկեղեցւոյ հետ ազ-
գը միշտ խոռովութեան մէջ
պահելու պատճառ եղած են:

Հ. Աւրիշ որ ազգերէն:

Պ. Յոյներէն ետքը Լատինք ե-
ղած են, որ Ռուբինեանց իշխա-
նութեան օրերը Ափլիկիայի մէջ
մուտ գտնելով իրենց ծէսերէն
և եկեղեցակիան զգեստներէն
ու արարողութիւններէն բա-
նինքը շահացեր են խառնել
մեր եկեղեցւոյ մէջը: Յոյներն
իրենց որսացած Հայերն ունե-
ցան, որոց մնացորդներ կան
մինչեւ հիմայ և կ'ըսուին Հայ

Հռոմ, որոց լեզուն հայերէն
է, իսկ կրօնքը յունական: Եւ
յետոյ քանի մը եկեղեցակա-
նայ ձեռքով ազգէն մաս մը
որսացեր բաժաներ են: Լատի-
նացւոց սրսացած Հայերը նախ
ըսուեցան (ու՛նիթոսք) միաբա-
նողք (Լատինաց և Պապին գըլ-
խաւորութիւնը ընդունողք,))
իսկ վերջէն ըսուեցան Կաթո-
լիկ:

Հ. Յունաց և Լատինաց զէմ
ազգը պահպանողները ո՞րք ե-
ղան:

Պ. Թէպէտ շատեր աշխատեցան
բայց գլխաւորապէս Ս. Յով-
հան Որոտնեցին և Ս. Գրիգոր
Տաթևեւացին են եղած, որք
քարոզելով և շատ մը գրու-

Թիւններով հայ ժողովուրդը
զգուշացուցին և պահպանե-
ցին Յունաց և Լատինաց դէմ։
Հայոց եկեղեցին ժողովներ
ունեցած է։

Պ. Երբ հարկը պահանջեր է,
Կաթողիկոսի հրամանաւ եպիս-
կոպոսներ, վարդապետներ,
քահանայք և աշխարհականք
խառն ժողով կազմեր են եկե-
ղեցւոյ կանոնաց և ժողովրդ-
եան պահպանութեան համար.
Կաթողիկոսն ուր որ գտնուած
է, ժողովներ այն տեղ կը հը-
րաւիրուէին։ Այս ժողովները
եկեղեցւոյ հաւատոյ էական
մասերը երբէք չէին փոփոխեր,
ծէսերուն ալ շատ զգոյշ էին.
ուստի մեր եկեղեցին միշտ

նոյն մնացած է։

Հ Կաթողիկոսութիւնը երբ Ար-
սէն փոխադրուեցաւ Եջմիածին։
Պ. Քրիստոսի հազար չորս հա-
րիւր քառասունումէկ թուա-
կանին, Սոյ Մուսաբեկենց
Գրիգոր Կաթողիկոսի օրովը,
և Կիրակոս Կաթողիկոսն օծ-
ուեցաւ Եջմիածին, իսկ Գը-
րիգորի յաջորդները շարունա-
կեցին Սոյ կաթողիկոսութիւ-
նը մինչեւ զայսօր։

Հ Աղթամարայ կաթողիկո-
սութիւնն ինչ է։

Պ. Քրիստոսի հազար հարիւր
տասնուչորս թուականին Ղա-
ւիթ Թոռնեցի անունով ե-
պիսկոպոս մը օծուեցաւ Կա-
թողիկոս Աղթամարայ մէջը,

որոյ յաջորդութիւնը թէպէտ մինչեւ այսօր կայ, Սոյ եւ Աղթամարայ կաթողիկոսներ, միայն իրենց թեմերուն համար եպիսկոպոս կը ձեռնադրեն և մեռնն կ'օրհնեն, բայց իրենք ամենայն Հայոց Եջմիածնի Հայրապետին հնազանդեն, և Պօլսոյ պատրիարքի հրամանաւ կը նստին և կը կառավարուին:

Հ. Մեր ազգային պատրիարքութիւնը երբ սկսած է Երուսաղէմի մէջ:

Պ. Թէպէտ մեր ազգէն եկեղեցականներ և աշխարհականներ ՚ի սկզբանէ քրիստոնէութեան գտնուած են Երուսաղէմ թէ՛ իբրեւ ուխտաւոր և

թէ՛ իբրեւ աղօթաւոր և միաբան վանական ուխտ, ինչպէս մեր պատմութիւնները եւ Երուսաղէմի մէջ եղած շէնքերն ալ կը հաստատեն, բայց իբրեւ առանձին ազգային պատրիարք հաստատուեցաւ Սարգիս եպիսկոպոս Քրիստոսի հազար երեք հարիւր տասնումէկ թուականին սուրբ Յակոբեանց վանուց մէջը, որ շինուած է Սիօն լեռան վրայ ընդարձակ և հոյակապ: Երուսաղէմայ պատրիարքի պաշտօնըն է հսկել մեր ազգին սեպհական եղած սուրբ տեղերն, և կառավարել վանքը և այն կողմերը գտնուած Հայ քրիստոնեայ ժողովուրդը:

2. Կոստանդնուպօլսոյ պատ-
 րիարքութիւնը երբ սկսած է:
 9. Տաճկաց Կոստանդնուպօլ-
 սոյ տիրելէն սկսած է Քրիստո-
 սի հազար չորս հարիւր յի-
 սուներեք թուին, և առաջին
 պատրիարքն եղած է Պրուսա-
 յու Յովակիմ եպիսկոպոսը:
 Կոստանդնուպօլսոյ պատրի-
 արքները թեպէտ սոսկ եպիս-
 կոպոս կամ առաջնորդ են մայ-
 րաքաղաքին, բայց իբրեւ փո-
 խանորդ կը համարուին սուրբ
 Էջմիածնի Կաթողիկոսին՝ բոլոր
 Տաճկաստանի Հայոց թեմերուն
 վրայ. վասն զի ժողովրդեան ընտ-
 րած Առաջնորդները Պատրիար-
 քի կոնգակով կը վաւերանան,
 և անոր վկայագրով կ'երթան

Էջմիածին եպիսկոպոս կը ձեռ-
 նադրուին: Պատրիարքը Կրօնա-
 կան ժողով մը ունի, որուն
 հետ կը գործէ և կը հսկէ կրօ-
 նական գործոց և կրօնականաց
 վրայ. բայց միշտ երբ նոր գործ
 կամ խնդիր պատահի՝ կը դի-
 մէ Էջմիածնայ Կաթողիկոսին:
 2. Էջմիածնայ Կաթողիկոսն
 ինչպէս կ'ընտրուի:

9. Վաղեմի սովորութիւն է
 Հայոց եկեղեցւոյ Հայրապետն
 ընտրելու համար հրաւիրել
 ուր ուրեք որ Հայք կան, որ-
 պէս զի իրենց վիճակներէն ե-
 կեղեցականք և աշխարհականք
 որքան որ արժան դատեն՝ զըր-
 կեն Էջմիածին, և ամենեցուն
 հաւանութեամբ ամենէն ար-

ժանաւորն ընտրեն կաթողիկոս: Իսկ հեռաւոր և գաղթական Հայերը կամ պատգամաւոր կը դրկեն կամ իրենց ընտրութեան թուղթը: Կաթողիկոսութեան ընտրելին կրնայ լինիլ եպիսկոպոս, վարդապետ, քահանայ, և մինչև իսկ աշխարհական, զոր կը ձեռնադրեն և կ'օծանեն մեծ հանդիսիւ երկոտասան եպիսկոպոսունք:

Վ Ե Ր Զ

ՀԱՆԳԱՆԱԿ ՀԱՌԱՏՈՅ

« Հաւատամք 'ի մի Աստուած՝ Հայր ամենակալ յարարիչն երկնի և երկրի, երեւելեաց և աներեւութից:

« Եւ 'ի մի աէր Յիսուս Քրիստոս՝ յՈրդին Աստուծոյ, ծնեալն յԱստուծոյ Հօրէ միածին, այսինքն յեութենէ Հօր: Աստուած յԱստուծոյ, լոյս 'ի լուսոյ, Աստուած ճշմարիտ՝ յԱստուծոյ ճշմարտէ, ծնունդ՝ և ոչ արարած: Նոյն ինքըն 'ի ընութենէ Հօր, որով ամենայն ինչ եղև յերկինս և 'ի վերայ երկրի, երեւելիք և աներեւոյթը:

« Որ յազազս մեր մարդկան և վանմերոյ փրկութեան՝ իլեալ յերկնից՝ մարմնացաւ, մարդացաւ, ծնաւ կառարելաւ: Եւ 'ի Մարիամայ սրբոյ կուսէն՝ Հոգւովս սրբով: Որով էառ մարմին, հոգի և միտք, և զամենայն որ ինչ է 'ի մարդ, ճշմարտապէս՝ և ոչ կարծեօք:

« Չարչարեալ, խաչեալ, թաղեալ,

յերրորդ աւուր յարուցեալ, ելեալ 'ի
յերկիրնս նովին մարմնով՝ նստաւ ընդ
աջմէ Հօր :

« Գալոյ է նովին մարմնովն և փառօք
Հօր, դատել զկենդանիս և զմեռեալս :
Որոյ թագաւորութեանն ոչ գոյ վախճան :

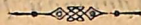
« Հաւատամք և 'ի սուրբ Հոգին՝ յա-
նեզն և 'ի կատարեալն : Որ խօսեցաւ
յօրէնս և 'ի հարգարէս և յաւետարանս .
որ էջն 'ի Յորդանան, քարոզեաց զա-
ռաքեալն և բնակեցաւ 'ի սուրբն :

« Հաւատամք և 'ի միմիայն ընդհան-
րական և առաքելական եկեղեցի, 'ի մի
մկրտութիւն, յազաչխարութիւն 'ի քա-
ւութիւն և 'ի թողութիւն մեղաց, 'ի յա-
րութիւն մեռելոց, 'ի գառաստանն յա-
ւիտենից հոգւոց և մարմնոց, յարքա-
յութիւնն երկնից և 'ի կեանն յաւի-
տենականս :

« Իսկ որ ասենն, է՛ր երբեմն յորժամ
ո՛չ էր Ուրի, կամ է՛ր երբեմն յորժամ
ո՛չ էր սուրբ Հոգին, կամ թէ յոչէից ե-

ղեն կամ յայլմէ էութենէ ասեն լինել
զՈրդին Աստուծոյ և կամ զսուրբ Հո-
գին, և թէ փոփոխելի են կամ այլայ-
լիլի, զայնպիսինս նղովէ Կաթողիկէ և
Առաքելական սուրբ Եկեղեցի :

« Իսկ մէք փառաւորեսցուք որ յա-
ռաջ քան զյաւիտենան, երկիրդագանե-
լով սրբոյ Երրորդութեանն և միոյ Աս-
տուծութեանն Հօր և Որդւոյ և Հոգւոյն
սրբոյ . այժմ և միշտ և յաւիտենան յա-
ւիտենից . ամէն » :

ՍՈՒՐԲ ՆԵՐՍԻՍԻ ՇՆՈՐՀԱԼԻ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻՆ
ԱՂՕԹՔ ԵՐԵԿՈՅԻ

Հանդերձ ծերադրօրեամբ :

Հաւատով խոստովանիմ, և երկիր-
պողանեմ՝ քեզ՝ հայր և որդի և սուրբ
հոգի . անեղ և անմահ բնութիւն, ա-

քարիչ հրեշտակաց և մարդկան և ամե-
նայն եղելոց, ողորմեա քո արարածոց
և ինձ բազմամեղիս :

Հաւատով խոստովանիմ, և երկիրպա-
զանեմ քեզ՝ անբաժանելի լոյս, միաս-
նական սուրբ երրորդութիւն և մի աստ-
ուածութիւն, արարիչ լուսոյ և հալա-
ծիչ խաւարի . հալածեա ՚ի հոգւոյ իմնէ
զխաւար մեզաց և զանգիտութեան, և
լուսաւորեա զմիաս իմ՝ ՚ի ժամուս յայս-
միկ ազօթել քեզ ՚ի հաճոյս, և ընդու-
նել ՚ի քէն զինդբուածս իմ, և ողորմեա
քո արարածոց և ինձ բազմամեղիս :

Հայր երկնաւոր Աստուած ճշմարիտ՝
որ առաքեցեր զօրդիւք քո սիրելի ՚ի
ինդիր մալորեալ ոչխարին, մեղայ յեր-
կինս և առաջի քո . ընկալ զիս որպէս
զանառակ որդին, և զգեցո ինձ զպատ-
մուճանն զառաջին՝ զոր մերկացայ մե-
զօք . և ողորմեա քո արարածոց և :

Ողբի աստուծոյ աստուած ճշմարիտ՝
որ խոնարհեցար ՚ի հայրական ծոցոյ՝ և

առեր մարմին ՚ի սրբոյ կուսէն մարիա-
մայ վասն մերոյ փրկութեան . իաչե-
ցար, թաղեցար և յարեար ՚ի մեռելոց՝
և համբարձար փառօք առ հայր, մեղայ
յերկինս և առաջի քո . յիշեա զիս որ-
պէս զաւաղակն՝ յորժամ դաս արքա-
յութեամբ քով . և :

Հոգի աստուծոյ աստուած ճշմարիտ՝
որ իջեր ՚ի յորդանան և ՚ի վերնատունն,
և լուսաւորեցեր զիս մկրտութեամբ
սուրբ աւազանին, մեղայ յերկինս և ա-
ռաջի քո . մաքրեայ զիս վերստին աստ-
ուածային հրով քով՝ որպէս հրեղէն լեզ-
ուօք սուրբ զառաքեալն . և :

Սնեղ բնութիւն՝ մեղայ քեզ մաօք ի-
մովք, հոգւով և մարմնով իմով մի՝ յի-
շեր զմեզս իմ զառաջինս՝ վասն անուա-
նըդ քում սրբոյ . և ո :

Տեսող ամենայնի՝ մեղայ քեզ խոհր-
դով բանիւ և դորժով . ջիշեա զձեռա-
գիր յանցանաց իմաց, և գրեա զանսն
իմ, ՚ի գպրութեան կենաց . և ո :

Քննող գաղտնեայ՝ մեղայ քեզ կա-
մաւ և ահամայ, դիտութեամբ և ան-
գիտութեամբ. թաղութիւն չնորհեա մե-
զաւորիս, զի ՚ի ծննդենէ սուրբ աւագա-
նին մինչեւ ցայսօր մեղուցեալ եմ առա-
ջի աստուածութեանդ. քո զգայարանօք
խնովք, և ամենայն անդամօք մարմնոյս. և:

Ամենախնամ տէր՝ դիր պահապան ա-
չաց իմոց զերկիւզ քո սուրբ ոչ ևս հա-
յիլ յարատ. և ահանջաց իմոց՝ ոչ ա-
խորժել լսել զբանս չարութեան. և բե-
րանոյ իմոց՝ ոչ խօսիլ զստութիւն. և սրբ-
տի իմոց՝ ոչ խորհիլ զչարութիւն. և ձե-
ռաց իմոց՝ ոչ գործել զանիրաւութիւն.
և ոտից իմոց՝ ոչ դնալ ՚ի ճանապարհս
անօրէնութեան. այլ ուզդեա զչարժումն
սոցա լինել միշտ ըստ պատուիրանաց քոց
յամենայնի. և ո:

Հուր կենդանի քրիստոս՝ զհուր սիրոյ
քո՝ զոր արկեր յերկիր, բորբոքեա ան-
ձըն իմ՝ զի այրեսցէ զախա հողոյ ի-
մոյ, և սրբեսցէ զիկզձ մտաց իմոց, և

մարբեսցէ զմեզս մարմնոյ իմոյ, և վա-
ռեսցէ զլոյս գիտութեան քո ՚ի սրտի ի-
մում. և ո:

Իմաստութիւն հօր յիսուս՝ աուր ինձ
իմաստութիւն, զբարիս խորհիլ և խօսիլ
և գործել առաջի քո յամենայն ժամ.
՚ի չար խորհրդոց՝ ՚ի բանից և ՚ի գործոց
միտեալ զիս. և ո:

Կամեցող բարեաց տէր կոմարար՝ մի՛
թողուր զիս ՚ի կամս անձին իմոյ դնալ.
այլ առաջնորդեա ինձ լինել միշտ ըստ
կամաց քոց բարեսիրաց. և ո:

Արքայ երկնաւոր՝ աուր ինձ զարքա-
յութիւն քո. զոր խոստացար սիրելեաց
քոց՝ և զօրացս զսիրտ իմ՝ ատել զմեզս,
և սիրել զքեզ միայն, և առնել զկամս
քո. և ո:

Խնամող արարածոյ՝ պահեա նշանաւ
խաչի քո զհոգի և զմարմին իմ ՚ի պառ-
բանաց մեզոց, ՚ի փորձութեանց դիւայ,
՚ի մարդոց անիրաւաց, և յամենայն վի-
տանդից հոգոյ և մարմնոյ. և ո:

Պահապան ամենայնի քրիստոս՝ ալ քո հովանի լիցի 'ի վճարայ իմ 'ի տուէ և 'ի գիշերի, 'ի նստիլ 'ի տան, 'ի գնա, 'ի ճանապարհ, 'ի ննջել և 'ի յառնել՝ զի մի՛ երբէք սասանեցայց . և ո :

Աստուած իմ՝ որ բանաս զձեռն քո, և ընու զամենայն արարածս ողորմութեամբ քով, քեզ յանձն առնեմ զանձն իմ՝ դու հոգա և պատրաստեա զոգէտս հոգւոյ և մարմնոյ խնոյ յայսմ հետէ մինչեւ յաւիտեան . և ո :

Իարձուցիչ մորրերոց՝ դարձս զիս 'ի չար սովորութեանց իմոց 'ի բարի սովորութիւն . և բեւեռեա 'ի հոգի իմ զսուկալի օր մահուն, և զերկիրզ գեհննին, և զսէր արքայութեանն, զի զղայայց 'ի մեղաց՝ և գործեցից զարդարութիւն . և ողորմեա :

Աղբիւր անմահութեան՝ աղբերացո 'ի սրտէ իմնէ զարտասուս ապաշխարութեան որպէս պոռնկին . զի լուացից ըզմեզս անձին իմոյ յառաջ քան զեւանելն

իմ յաշխարհէս . և ո :

Պարգեւիչ ողորմութեան՝ պարգեւեա ինձ ուղղափառ հաւատով և բարի գործով, և սուրբ մարմնոյ և արեան քահազորդութեամբ զալ առ քեզ . և ո :

Բարերար տէր՝ հրեշտակի բարւոյ յանձըն արասցես զիս՝ քաղցրութեամբ աւանդել զհոգի իմ, և անխառով անցուցանել ընդ չարութիւն այսոյն՝ որ եմ 'ի ներքոյ երկնից . և ո :

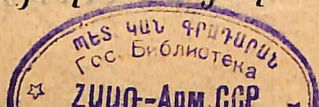
Լոյս ճշմարիտ քրիստոս՝ արժանաւորեա զհոգի իմ ուրախութեամբ տեսանել զլոյս փառաց քոց 'ի կոչման աւուրն, և հանգչիլ յուսով բարեաց յօթեւանս արդարոց մինչեւ յօշ մեծի գալստեան քո . և ողորմեա :

Դատաւոր արդար՝ յօրժամ դաս փառօք դատել հօր զկենդանիս և զմեռեալս, մի՛ մտաներ 'ի դատաստան ընդ ծառայի քում, այլ փրկեա զիս 'ի յաւիտենական հրոյն, և լսելի արա ինձ զերանաւէտ կոչումս արդարոց յերկնից յարքա-

յութիւնդ . և ողորմեա :

Ամենողորմ տէր՝ ողորմեա ամենայն
հաւատացելոց 'ի քեզ, խնաց և օտարաց,
ծանօթից և անծանօթից, կենդանեաց
և մեռելոց . շնոհեա և թշնամեաց խնաց
և ատելեաց զթողութիւն որ առ իս
յանցանաց, և դարձս զնոսա 'ի չարեա-
ցն զոր ունին վասն իմ, զի ողորմու-
թեանդ քում արժանի լինիցին . և ողոր :

Փառաւորեալ տէր՝ ընկալ զազաչանս
ծառայիս քո, և կատարեա 'ի բարի ըզ
խնդրուածս իմ՝ բարեխօսութեամբ սրբ-
բուհոց աստուածածնին և յովհաննու-
սկրտչին, և սրբոյն ստեփաննօսի նախա-
փկային, և սրբոյն գրիգորի մերոց լու-
սաւորչին, և սրբոց առաքելոց՝ մարգա-
րէից՝ վարդապետաց՝ մարտիրոսաց՝ հայ-
բապետաց՝ ճգնաւորաց՝ կուսանաց, և
ամենայն սրբոց քոց երկնաւորաց և երկ-
բաւորաց, և քեզ փառք և երկրպագու-
թիւն անբաժանելի սուրբ Երրորդու-
թեանդ յաւիտեանս յաւիտեանից . ամէն :

4134

ՀԵՂԻՆԱԿԻՆ ԳՈՐԾԵՐԷ

	ըրշ.	փԷ
ՄԱՆԱՆՍ	10	
ԹՈՐՈՍ ԱՂԲԱՐ . ՄԱՍՆ Ա.	10	
ՇՈՒՇԱՆ ՇԱԻԱՐՇԱՆԱՅ	5	
ԸՆԹԵՐՅԱՐԱՆ . ՄԱՍՆ Ա.	1	20
ԸՆԹԵՐՅԱՐԱՆ . ՄԱՍՆ Բ.	2	
ՀՆՈՅ ԵՒ ՆՈՐՈՅ	5	
ԳՐՈՅ ԵՒ ԲՐՈՅ . ԱՊԱԴԱՄ		
ՔՐԻՍՏՈՆԷԱԿԱՆ	1	10

Կը ծախուի գրավածառած բով:

Հրամանաւ Մէարիֆի